

Charita
Česká republika

Aby nikdo nezůstal bez pomoci

Caritas CARES

2023

zpráva Charity Česká republika
o stavu chudoby ve vybraných oblastech

únor 2024

Úvod

Zpráva Caritas CARES tradičně vychází v dvouleté periodicitě a popisuje problémy spjaté s chudobou a sociálním vyloučením.

V letošním roce se zpráva zaměřuje na oblasti, které považujeme za nejpalčivější. Jedná se o šest klíčových oblastí, v nichž se Charita Česká republika (dále též „CHČR“) angažuje a které tak přímo souvisejí s prací charitních služeb.

Zpráva tak podrobně mapuje situaci v oblasti bydlení, dávek (dávkového systému), dluhů, rodinné politiky, dlouhodobé péče a zdravotních úkonů na pomezí a v neposlední řadě dostupnost služeb. Nastolená problematika bude jednak zasazena do širšího kontextu, v jehož rámci prezentujeme důležitá zjištění/studie z veřejně dostupných zdrojů, navíc představíme závěry plynoucí z našeho výběrového šetření, které mapuje aktuální situaci z pohledu každodenní praxe¹. V závěru pak k vybraným problémům předkládáme návrhy na jejich řešení, které korespondují s naší dobrou praxí.

Závěry v této zprávě jsou vyvozeny na základě kvalitativního šetření, které probíhalo sběrem odpovědí prostřednictvím šesti různých dotazníků. Ty byly rozděleny podle témat korespondujících s jednotlivými kapitolami této zprávy. Sběr dat probíhal od 29. 5. 2023 do 30. 7. 2023 a dotazy byly zaměřené na celý rok 2022 a první čtvrtletí (leden až duben) 2023.

Věříme, že tento text pomůže čtenářům lépe nahlédnout situaci ve zmíněných oblastech a že i dílčím způsobem pomůže v budoucí systémové nápravě.

1) V něm jsou zahrnuty i kazuistiky, ve kterých byly pro popis klientů z důvodu zachování anonymity použity pseudonymy.

Dluhová problematika

■ AKTUÁLNÍ SITUACE V OBLASTI DLUHOVÉ PROBLEMATIKY

V České republice je stále poměrně výrazné zatížení exekucemi. Ačkoliv pomalu dochází k postupnému snižování jejich počtu, stále takto zůstává zasaženo přibližně 660 tisíc osob. Z toho se asi 400 tisíc lidí nachází v těžko řešitelných mnohačetných exekucích².

Aktuálně probíhajících počet exekučních řízení je stále vysoký a v součtu dosahuje 4 077 921, přičemž započteny jsou i mnohačetné exekuce³.

Státu také dle propočtů uniká celkově až 12 miliard na odvodech (lidé v exekucích často končí v takzvané šedé ekonomice, ve švarcsystému), proto je třeba – vedle reformy samotného exekučního řízení, kde by byly jednotlivé případy přidělovány regionálně (tzv. teritorialita) – přikročit i k reformě oddlužení. V současnosti se v Parlamentu projednává novela insolvenčního zákona, která by měla implementovat evropskou směrnici o oddlužení a proces oddlužení je zde nově zkrácen z 5 let na 3 roky.

To, že lidé vstupem do šedé ekonomiky vypadávají i ze systému důchodového pojištění a hrozí jim tak reálné propadnutí do chudoby v důchodovém věku, není jediným rizikem. Je zde přítomno také makroekonomické hledisko, kdy takto stát přichází podle odhadů až o 12 miliard ročně⁴. Velká část předlužené populace se přitom nachází v produktivním věku 30 až 60 let, což má značné dopady na hospodářskou situaci a úzce souvisí se vzdělávacími neúspěchy v regionech⁵.

Vyskytuje se zde také řada problémů týkajících se chráněných účtů. Těch je obecně jen velmi málo (celkově jde o nižší stovky či vyšší desítky) a jejich zřízení tak nedostalo původním ambicím. Problematický je zejména složitý a zdoluhavý proces jejich založení, a lidé si proto většinou nechávají peníze vyplácet bokem v hotovosti. Ilustrativní případ vidíme v kazuistice č. 2.

■ NAŠE ZJIŠTĚNÍ

Nejčastějším problémem, se kterým se klienti obraceli na naše pracovníky v charitních odborných poradnách, byla neuspokojivá finanční situace. Kvůli ní již lidé nebyli nadále schopni plnit svoje závazky související s vysokou zadlužeností, navíc se jim nedostávalo ani finančních prostředků na pokrytí běžných každodenních výdajů.

Vedle exekucí a předluženosti se naši pracovníci setkávali s fenoménem tzv. pracující chudoby, kdy jedinci nebyli schopni – ačkoliv řádně pracovali a vedli jinak spořádaný, poměrně skromný život – vyjít s financemi.

Mezi nejohroženější skupiny obecně z důvodu chudoby a sociálního vyloučení patřili samoživitelé a samoživitelky, dlouhodobě nezaměstnaní, lidé starší 65 let, lidé bez domova a s psychickými potížemi.

Specificky pak nejvíce ohroženi exekucemi byli samoživitelé a samoživitelky, dále senioři a dlouhodobě nezaměstnaní. Toto se do značné míry krylo i s osobami ohroženými insolvenčními. Jak je patrné z následujícího postřehu z jedné z našich odborných poradn, ani vstup do insolvence není zcela jednoduchým řešením:

„Jsou žadatelé, kteří nemohou do oddlužení vstoupit, jelikož nemají na minimální splátku dostatečné příjmy. Tím, že pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi, nelze využít ani možnosti darovací smlouvy, jelikož výši daru by jim úřad práce započítal do příjmu a snížil tak výši dávek. Je stále více lidí, kteří o oddlužení žádají napříč všemi skupinami. Pozorujeme, že se stále častěji jedná o příslušníky střední třídy, což dříve nebývalo zvykem.“

Problémy, které se s ohrožením pojí, jsou přitom poměrně různorodé – často se sklonovalo podcenění vlastní zadluženosti (a z toho plynoucí apel na lepší osvětu a prevenci), další zmiňovanou potíží byly různé nebankovní společnosti nabízející půjčky za nevýhodných/neférových podmínek, na základě čehož se pak klienti jen dále dostávali do horší situace.

Jako kritická se také ukazuje vícečetná zadluženost, kterou je mimořádně těžké nějak efektivně řešit. Pokud se k takové zadluženosti přidá ještě další vážnější problém, například ztráta bydlení, člověk se náhle dostává do situace, kterou již nadále není

2) <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/3055-ek-cr-pocet-lidi-v-exekuci-se-v-prvnim-pololeti-2023-snizil?w=>

3) <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/3055-ek-cr-pocet-lidi-v-exekuci-se-v-prvnim-pololeti-2023-snizil?w=>

4) <https://radiozurnal.rozhlas.cz/tri-a-vice-exekuci-ma-450-tisic-lidi-stat-ztraci-12-miliard-korun-na-9071774>

5) https://www.paqresearch.cz/post/ne-c3-basp-c4-9b-c5-a1nost-ve-c5-a1kole-souvis-c3-ad-i-s-exekucemi-nov-c3-a1-mapa-ukazuje-kter-c3-a9-obce-s-n-c3-ad-um-c3-ad-bojovat/?fbclid=IwAR1YPROSNqmQChThwI-zwP4iomz_1hFThrCDiySjSH-p7Dmb6R1w5ltbqBfQ

schopen sám zvládnout. Právě toto bývá pak chvíle, kdy lidé nejčastěji kontaktují naše pracovníky v poradnách.

Dle kvalifikovaného odhadu přichází do dluhové poradny v průměru až 70 % klientů zatížených exekucemi (nejméně jednou), asi 60 % lidí pak vykazuje vícečetnou exekuční zátěž. O poznání menší je pak procento klientů, kteří dosud nejsou v žádné exekuci (nebo nevstoupili do oddlužení), nicméně nacházejí se ve stavu větší zadluženosti – zde se v průměru pohybujeme kolem 20–30 %.

Většina rodin nemůže podat insolvenční návrh, protože by následně neměly dostatečné příjmy, které by pokryly náklady za bydlení a výživovací povinnost vůči jejich dětem. Při oddlužení zůstává dlužníkovi pouze nezabavitelná částka, která je velmi nízká.

K nárůstu počtu klientů odborných poraden v období mezi lednem 2022 a 2023 došlo v průměru o 30 %.

Vizualizace vlivu inflace na dluhovou situaci jedince:

Velmi silný

Silný

Průměrný

Slabý

Velmi slabý

■ KAZUISTIKY

1. Paní Ludmila pečuje o svou těžce nemocnou babičku. Babičce nyní přišla exekuce. Klientka by chtěla pomoci sepsat návrh na zastavení exekuce, jelikož je sama v insolvenci a nemůže babičce pomoci se splácením exekuce. S klientkou bylo pohovořeno o její životní situaci a o péči o osobu blízkou. Společně s klientkou byl sepsán návrh na zastavení exekuce. Klientce bylo vysvětleno, že je vhodné jej zaslat doporučeně s dodejkou na adresu exekutorského úřadu. Klientka byla upozorněna, že se může stát, že se exekutor zastaví v dané domácnosti, aby prověřil skutečnou nemajetnost a důvody pro zastavení exekuce. Klientce bylo také vysvětleno, že pokud by exekutor přistoupil k zabavování majetku, je třeba prokázat, že majetek je klientky

(doklady, faktury, účtenky), či je možné provést notářský zápis. Těžce nemocná babička nedosáhne na oddlužení, a protože žijí ve stejné domácnosti, klientka se ocitla v situaci, že neví, kdy se tam objeví exekutor. Jelikož nemá faktury, hrozí, že vezmou i její věci. Je přitom evidentní, že těžce nemocná babička již nebude mít žádné větší příjmy.

2. Paní Jana je rozvedená matka samoživitelka se dvěma nezletilými syny. Z manželství má dluhy ve výši cca 200 000 Kč. Klientka má několik exekucí, s exekutorem je domluvená na splátkovém kalendáři. Bývalý manžel je v oddlužení. Klientka je zaměstnaná na částečný úvazek jako pokladní, z jejího příjmu není možné provádět exekuční srážky. Mimo mzdu má ještě sociální dávky a výživné na syny. Její příjem sotva pokryje nezbytné výdaje (bydlení, potraviny apod.) a splátky exekutorovi. Jakýkoliv mimořádný výdaj je pro ni velkou překážkou. Měla chráněný účet, exekutor ale její **primární** účet odblokoval, čímž chráněný účet zanikl. Exekuce však neskončila a stále běží, a tak klientka žije ve strachu z toho, že jí exekutor účet kdykoliv znovu zablokuje a ona se nedostane ke své mzdě, která jí teď chodí na běžný bankovní účet.

3. Petra je samoživitelka, má čtyři děti. Po bývalém příteli jí zůstal dluh, který vyústil v exekuci. Klientka pracuje, jsou jí strhávány exekuční splátky. Dluh je tak velký, že ho s ohledem na narůstající úroky nemůže za celý život splatit. Jediné řešení je insolvence, ale vzhledem k výživovací povinnosti vůči čtyřem dětem by měla mít vysoký příjem, což není při její pracovní pozici dělnice reálné. Řešením je počkat několik let, až budou děti zletilé a jí odpadne výživovací povinnost, nebo řešit povolení insolvence darovací smlouvou. I to ale není záruka oddlužení po 5 letech, protože soud může vyhodnotit celkové malé umožnění dluhů (vzhledem k minimální mzdě klientky). Je pravděpodobné, že klientka nebude moci požádat o oddlužení, dokud nevychová své nezletilé děti, protože pokud by tak učinila, nebyla by schopná dětem zajistit bydlení a výživu.

4. Karel je již několik let klientem naší poradny. Je invalidní ve II. stupni invalidity s nárokem na výplatu důchodu. Jeho partnerka, paní J., je vedena v evidenci úřadu práce a společně jsou dopláceni příspěvkem na bydlení a dávkami pomoci v hmotné nouzi. Pravidelně platí nájem i veškeré svoje závazky. V roce 2021 se podařilo partnerům najít vhodnější a klidnější bydlení, z ubytovny se přestěhovali do nájemního bytu. V něm jim byl příspěvek na bydlení zpočátku vypočítáván z normativních nákladů, jeho výše jim tedy dostačovala. Postupně

se ale placením reálných nákladů dávka snižovala. Zdravotní stav paní J. neumožňuje pracovat, ale nebyla jí přiznána ani invalidita. Vzhledem k ukončení její pracovní neschopnosti partnerům od února 2022 poklesla také dávka příspěvku na živobytí. Reálně tedy od listopadu 2021 poklesl jejich pravidelný příjem o zhruba 4 200 Kč.

5. Klient **Jaromír** se nachází v těživé životní situaci, protože má problém se splácením svých závazků. Má asi 5 exekucí a jejich celková odhadovaná výše činí cca 950 000 Kč. Klient pracuje a jeho měsíční příjem činí zhruba 30 000 Kč. S přítelkyní má dvě nezletilé děti, bydlí ve společné domácnosti. Klient slyšel od známého o možnosti oddlužení a rád by se zbavil svých dluhů. S klientem byla probrána jeho finanční situace. Byly mu vysvětleny podmínky pro vstup do oddlužení (dostatečný příjem, min. 2 věřitelé, min. 30 dní po splatnosti). Dále mu byla vysvětlena role insolvenčního správce, krajského soudu a poradny. Klientovi bylo nabídnuto podat návrh bezplatně prostřednictvím poradny. Předběžným výpočtem bylo zjištěno, že zabavitelná částka činí cca 6 400 Kč, proto splňuje podmínky pro podání návrhu na oddlužení. Klient je rozhodnutý návrh na oddlužení podat. Rovněž mu bylo sděleno, jaké dokumenty je potřeba k návrhu na oddlužení přinést, byly mu předány formuláře k vyplnění. Následně přichází klient na další konzultaci s potřebnými dokumenty, které byly zkompletovány. Společně s klientem byl sepsán návrh na povolení oddlužení, který byl na to odeslán ke krajskému soudu. Bylo mu znovu zopakováno, co následuje po povolení oddlužení. Klient rozumí, dotazy zodpovězeny. Klient následně za několik týdnů telefonoval a sděloval velkou psychickou úlevu a pozitivní zkušenosti s insolvenčním správcem. Na tomto případě je zřejmé, že pokud by se více lidem umožnilo oddlužení, jejich situace by se výrazně zlepšila. Lidé nacházejí jistou životní stabilitu, s klientem je pak dále možno pracovat na řešení jeho dalších potíží (bydlení, zaměstnání) a stabilizaci celého života.

■ DOPORUČENÍ

► **V souladu s evropskou směrnicí o oddlužení je třeba novelizovat insolvenční zákon tak, aby umožnil přístup do oddlužení všem, kdo chtějí svou situaci řešit, a aby se doba oddlužení zkrátila z pěti let na tři roky (viz kazuistika 2 či 3).**

► **Je třeba zlepšit podmínky osob, které jsou v insolvenčním řízení tak, aby bylo možné z finančních prostředků, které jim zůstávají, žít a starat se o rodinu s dětmi. Zajistit, aby se sociální dávky počítaly až z nezabavitelné částky, a tím bylo zajištěno, že rodina bude mít dostatek prostředků na zabezpečení základních potřeb.**

► **Výhledově je potřeba reformovat exekuční zákon, aby byl tento proces transparentnější a celkově přístupnější (viz princip teritoriality, náhodné přidělování případů soudem).**

► **Velkým přínosem by bylo, kdyby se začaly systematicky sbírat statistické údaje o lidech v exekucích a insolvenční (na národní i evropské úrovni); to je velmi důležité pro zmapování situace a možnosti účinně reagovat.**

Zásadně se stavíme proti návrhu exekutorů na rozšíření stávajícího systému srážek z příjmu o institut tzv. fixní srážky. Jeho smyslem je umožnit exekutorům provádění srážek i nízkopříjmovým dlužníkům, a tím prolomit zákonnou nezabavitelnou částku. Fixní srážka by postihla pouze dlužníky s legálními příjmy, a to bez ohledu na jejich výši, a zahrnovala by i invalidní a starobní důchodce (v základní variantě má činit 1 890 Kč).⁶

6) Viz veřejný dopis poslancům publikovaný zmocněnkyní pro lidská práva Klárou Šimáčkovou Laurenčíkovou: https://twitter.com/laurencikova_k/status/174752003777178686

Dostupnost bydlení

■ NEUSPOKOJIVÁ SITUACE TÝKAJÍCÍ SE BYDLENÍ

Současná situace týkající se dostupného bydlení je stále poměrně neuspokojivá. To je způsobeno dlouhodobým podceněním situace a dosud chybějící legislativou⁷. Dle dostupných dat se v Česku aktuálně nachází 154 000 obyvatel v bytové nouzi (z toho se jedná o 61 000 dětí)⁸; osob ohrožených ztrátou bydlení, v energetické chudobě či s nadměrnými náklady na bydlení je v součtu až 1,6 milionu⁹. Jedná se přitom zejména o děti, seniory, samozivitele i oběti domácího násilí.

Celkový počet ohrožených osob přitom stále stoupá, zejména kvůli rostoucím životním nákladům. Bytová nouze má závažné dopady na fyzické i psychické zdraví (viz údaje o zhoršujícím se duševním zdraví v kapitole věnované rodinné problematice), rodinný život nebo soukromí rodin. Nezanedbatelné jsou však i celospolečenské dopady a vícenáklady pro stát¹⁰.

Dle posledních údajů¹¹ vyrůstá v dětských domovech a pěstounské péči 20 tisíc dětí, což je dvojnásobek oproti roku 2005. Náklady na pobyt v dětském domově jsou přitom značné (1,5 milionu Kč ročně na dítě), navíc řada z 1 500 mladých lidí každoročně opouštějících ústavní péči končí kvůli nedostatečné podpoře v bydlení na ulici.

V bytové nouzi se dnes nachází minimálně 5,5 tisíce domácností seniorů, dalších přibližně 20 tisíc seniorských domácností je bytovou nouzí bezprostředně ohroženo.

Kvůli nevyhovujícím ubytovacím podmínkám trpí řada dětí zdravotními problémy a stresem, v důsledku čehož mají vyšší absenci. V takových podmínkách je také značně obtížné se v klidu

soustředit na školní povinnosti, což má přímé dopady na studijní neúspěšnost. Například v Ústecském a Karlovarském kraji nedokončí vzdělání 16 % dětí, přičemž dle PAQ Research každý jeden předčasný odchod ze vzdělávání znamená pro stát ztrátu až 13 mil. Kč¹².

Od roku 2010 došlo v průměru ke zvýšení ceny bytů o 120 %, průměrný nárůst nájmu byl o 45 %. Alarmující situaci ilustruje i skutečnost, že Praha je dle serveru Politico¹³ vůbec nejdražším městem ze všech evropských – včetně těch západoevropských – metropolí. Na pořízení vlastního bydlení je zde třeba 25 ročních platů.

Kolika lidí se týká současná krize bydlení s citací¹⁴

Rozsah hlavních problémů v bydlení dopadajících na obyvatele ČR (Projekce RIA k zákonu o podpoře v bydlení. Vládní analytický útvar, 2023):

Typ problému

Problémy v bydlení*

Nadměrné náklady na bydlení

Energetická chudoba

Ohrožení ztrátou bydlení

Bytová nouze

Počet osob

1 400 000

1 000 000

910 000

300 000

154 000

* Jedná se o celkový počet osob v následujících čtyřech kategoriích, ale nikoliv o součet, neboť některé kategorie se překrývají.

■ VÝDAJE ZA BYDLENÍ

Výraznější nárůst výdajů na bydlení je sledován u domácností, které bydlí ve vlastnickém bydlení (souběh výdajů na hypotéky a na energie zejména v rodinných domech). Stále však vlastníci dávají celkově na bydlení výrazně méně než lidé v nájmech (cca o 3 tisíce Kč).

Výdaje na bydlení významně narostly od podzimu 2021 i velmi ohroženým domácnostem v příjmové chudobě (nárůst o 4 000 Kč) a rodinám s dětmi s příjmy pod medián (nárůst o 3 500 Kč). U nich nárůst výdajů znamená největší zásah do rozpočtu.

Průměrná domácnost dává v září 2023 za bydlení 31 % svých příjmů, což je o 8 procentních bodů více než na podzim 2021. Výdaje za bydlení a potraviny klesly na 48 % příjmů, tedy na hodnotu, kterou naposledy udávaly domácnosti v lednu tohoto roku. V posledním roce nárůst povinných výdajů více kompenzuje růst příjmů domácností (zejména valorizace důchodů, plošné podpory a růst mezd), vliv má i mírnější zima a stagnace cen potravin. Ohrožené typy domácností přesto dávají za bydlení necelou polovinu příjmů, i s potravinami se dostanou až na 68 % příjmů¹⁵.

7) Viz i nález Ústavního soudu II. ÚS 2533/20 ze dne 3. května 2023: Ústavní soud upozornil, že pokud nedojde k přijetí zákona o sociálním bydlení, který by stanovil obcím konkrétní opatření a nástroje pro uspokojování bytové potřeby občanů, hrozí vyostření krize v oblasti sociálního bydlení. Je zřejmé, že se obtíže budou v budoucnu dotýkat nejen osob ohrožených chudobou, ale s ohledem na inflaci a narůstající ceny energií i střední třídy, seniorů, samozivitelé, studentstva a mladých osob. Zdroj: Aktuálně | Ústavní soud (usoud.cz)

8) Zdroj: Sčítání Sociofactor pro MPSV (2022); Zpráva o vyloučení z bydlení (2021); Výpočet MMR EU-SILC (2021); Data MPSV (2022); SLDB (2021).

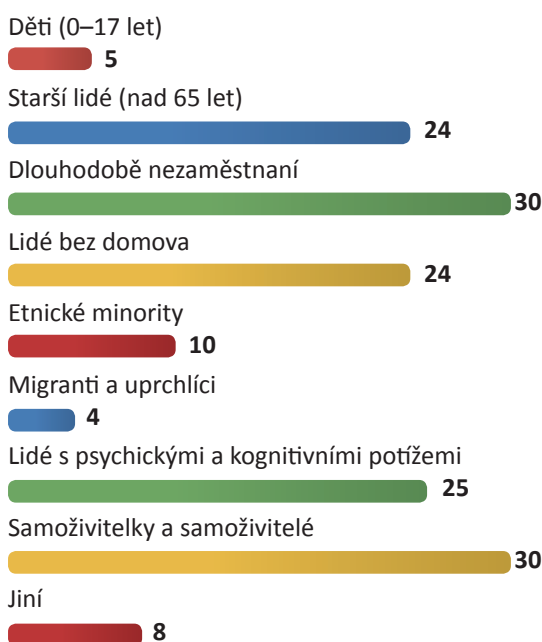
9) Zdroj: Výpočet MMR EU-SILC (2021); odhad k roku 2023 zohledňující růst spotřebitelských cen a příjmů mezi lety 2021 a 2023).

■ NAŠE ZJIŠTĚNÍ

Nejčastější odpovědi v této části pocházejí od pracovníků odborných charitních poraden (19) a sociálně aktivizačních služeb (8), v menší míře pak i ze služeb typu nízkoprahová zařízení a terénní služby. Tento druh zařízení se ve své praxi poměrně často setkává s problémy, které jsou nějakým způsobem spjaté s bydlením.

Nejčastější potíže, se kterými se klienti na naše pracovníky obraceli, se týkaly problémů spjatých s bydlením (70 %), zadluženosti či předluženosti (45 %), dále to byly problémy týkající se neplacení alimentů, ztráty zaměstnání a exekucí.

Jako nejvíce ohrožené skupiny pak byli identifikováni rodiče samoživitelé, dlouhodobě nezaměstnaní, starší lidé (nad 65 let), lidé s psychickými a kognitivními potížemi a lidé bez domova. Toto pak přehledně ilustruje níže uvedený graf:

Hlavním problémem výše uvedených skupin je obecně nějaká forma finanční nouze (v podobě nedostatečného příjmu domácnosti, zadluženosti či nezaměstnanosti) a také nedostatek důstojného bydlení. Dalšími uváděnými faktory byla samota, ztížené uplatnění se na trhu práce, vysoké kauce a snížené kognitivní schopnosti.

Ilustrativní citace pracovníka charitní poradny:

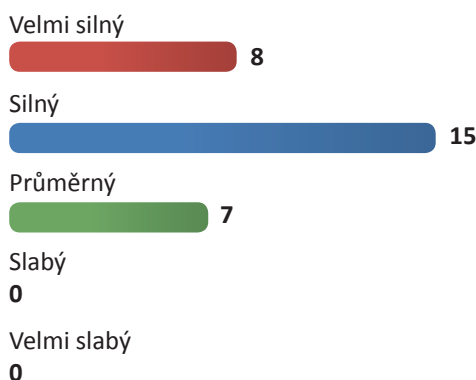
„Obvykle nemají žádný příjem, a pokud mají zdravotní problémy či jsou v důchodovém věku, nemají potřebnou dobu pojištění pro nárok na výplatu důchodu. Ve městě není žádná ubytovna, na kterou by bylo možné čerpat doplatek na bydlení. Ubytovny jsou navíc plné. V okrese zcela chybí azylový dům či noclehárna pro muže. Chybí dostupné sociální

bydlení a některé pobytové služby. Lidé mohou požádat o přidělení obecního bytu, ale čekací doba je neúměrně dlouhá. Navíc lidé, kteří mají u města dluh z dřívějšíka, nemají šanci z tohoto důvodu obecní byt získat. Ale ani byt v domě s pečovatelskou službou či místo v domově pro seniory, i kdyby je potřebovali.“

Dle kvalifikovaného odhadu pracovníků se v nějaké formě neuspokojivého bydlení nachází v průměru asi 60 % klientů, ačkoliv zde je třeba říci, že se situace lišila dle lokality. Byly případy, kdy pracovníci uváděli na jedné straně 70–85 %, ale v jiných regionech například i jen kolem 20 %.

Co se týká dopadu inflace a vysokých cen energií, lze konstatovat, že jednoznačně dominoval velmi silný až silný vliv (77 %) na naše klienty. Pouze 23 % uvádělo, že to na ně mělo neutrální dopad. Slabý dopad pak nebyl uveden nikde.

Graf znázorňující vliv inflace a rostoucích cen energií na hrozbu ztráty bydlení u klientů našich poraden:

V období mezi lednem 2022 a 2023 pak došlo u většiny odborných poraden ke zhruba dvojnásobnému nárůstu klientely, která se na naše pracovníky obracela s žádostmi o radu právě v souvislosti s problematikou bydlení.

Co se týče (znovu)zabydlování našich klientů, nejčastěji se potýkali s potížemi v podobě diskriminace ze strany nájemců, dále je také trápila vysoká výše nájmu a kaucí. Klienti se často nacházejí v situaci, kdy nemají dostatek volných finančních prostředků na kauci, ani si na ně nedokážou našetřit z dávek či z příjmu ze zaměstnání.

Jako další problém se ukazoval nedostatek financí na vybavení bytu, nevyhovující hygienické podmínky (někteří klienti se setkávali s plísní či domácími parazity v podobě štenic a švábů) a nedostatek prostředků na odvoz nábytku.

Pokud se už podařilo najít nějaké dostupné bydlení v lokalitě klienta, poměrně často šlo o nevyhovující či jinak substandardní ubytování (azylový dům, ubytovna), nikoli o standardní bytovou

10) Celkové náklady bytové nouze pro veřejné rozpočty při neexistenci zákona o podpoře v bydlení vycházejí v celkově na 26 769 na osobu a 61 035 na domácnost; celkově se pak jedná o více než čtyři miliardy korun ročně. Zdroj: MMR zpracování na základě Zapletalová a kol., 2021. Další zdroje, například analýza Agentury pro sociální začleňování, odhadují náklady bytové nouze (ve vztahu k veřejným rozpočtům) až desetkrát vyšší (srov. Opletalová, M. a kol. (2019): Náklady veřejných rozpočtů vyvolané bezdomovectvím a bytovou nouzí. Praha: Agentura pro sociální začleňování)

11) Viz informační materiál iniciativy Za bydlení z roku 2021.

12) Vyšla nová Mapa vzdělávání. Ukazuje, kde se (ne)daří i faktory vzdělávacího úspěchu (paqresearch.cz)

13) Zdroj: Gimme shelter: Cost-of-living crisis squeezes Europe's housing – POLITICO

14) <https://www.zabydleni.org/tiskove-zpravy/penize-z-evropskych-fondu-v-socialni-oblasti-stale-chybí-jednání-ospolufinancování-se-ale-posunulo-dobrym-směrem?fbclid=IwAR2eiJgpdC-u6qQ3W-fPKLXKHjPgXpk5l0vdNrBF-SYbnzApwY1FrupOpwnA>

15) Jedná se o data z projektu PAQ Research Život k nezaplacení: Život k nezaplacení - Jak inflace dopadá na různé typy domácností (irozhlas.cz)

jednotku. Pro psychiku klientů navíc bývá náročná jakákoliv změna prostředí a nutnost vyrovnání se s touto změnou.

■ KAZUISTIKY

1. Ladka je samoživitelka a stará se o dvě malé děti.

Od otce dětí se odstěhovala kvůli jeho problémům s alkoholem, závislosti na hracích automatech a násilnickému chování vůči ní i jejich dětem. Výživné jí platí nepravidelně. Po úmrtí své matky se klientka nastěhovala ke svému otci do většího rodinného domu a našla si zaměstnání jako pracovnice úklidu. Nicméně nebyla schopná kvůli rostoucím cenám energií a nákladům na bydlení platit svému otci nájem, a musela se od něj vystěhovat. Přestože se žena snažila najít bydlení, neuspěla, a s dcerou skončila v azylovém domě. Patnáctiletý syn zůstal bydlet u dědečka, který ho má v péči, a matka mu platí výživné ve výši 1 000 Kč měsíčně. Za dobu, kdy žije v azylovém domě, se jí podařilo od posledního zaměstnavatele získat smlouvu o ukončení pracovního poměru, zaregistrovat se na Úřadu práce (dále též „ÚP“), zažádat si o dávky v hmotné nouzi a požádat o splátkový kalendář jejího dluhu u zdravotní pojišťovny. Našla si také novou práci, její dcera chodí do družiny a v rámci projektu „Obědy do škol“ má ve škole obědy zdarma. Patricie má příjem 16 000 Kč a výdaje zhruba 15 500 Kč. Pokud by byl dostatek dostupného bydlení (a fungující dávkový systém), paní by mohla bydlet s oběma svými dětmi ve vyhovujících podmínkách.

2. Dana se stará o dospělého postiženého syna. Příspěvek na péči je její jediný příjem. V době, kdy byl syn hospitalizován, ztratila nárok na příspěvek, došlo tak k výpadku příjmu a vznikl dluh na nájmu, který nebyla schopná splácet. Majitel bytu podal žalobu na vystěhování z bytu a poté podal návrh na exekuci. V současné době – poté, co se paní byla nucena přestěhovat – bydlí v okrajové části města, kde má velice špatný přístup k občanské vybavenosti a dostupnosti základních služeb, což je pro ni vzhledem k potřebám postiženého syna problém. Pracovníci charitní poradny jí poradili, aby si zažádala o mimořádnou okamžitou pomoc (dále též „MOP“) a také aby si podala žádost o finanční dotaci z projektu Energie pomáhají. Snaží se jí rovněž pomoci s nalezením podnájmu, který by byl vhodnější pro její postižené dítě. Zatím se paní nepodařilo najít vhodné a dostupné bydlení; ceny bydlení jsou v dané lokalitě takové, že na ně pouze s příspěvkem na péči nedosáhne.

3. Jiřina se nachází v tíživé životní situaci, protože jí vznikl dluh na energiích, který není schopná

uhradit. Je zaměstnaná, ovšem její příjmy nejsou vysoké a sama pečuje o dvě nezletilé děti. V souvislosti se zvýšenými náklady na energie je pro ni obtížné vše zaplatit. Klientka očekává informace, jak řešit dluh na energiích. Neví, na koho se obrátit, a proto přichází do poradny. S klientkou bylo pohovořeno o její životní a finanční situaci. Dále s ní byla probírána možnost požádání o mimořádnou okamžitou pomoc na ÚP pro zaplacení dluhu na energiích. Společně s klientkou byla vyplněna žádost o MOP. Klientce bylo vysvětleno, co je třeba k žádosti přiložit, a dostala radu, že v případě zamítavého stanoviska je možné požádat o pomoc neziskovou organizací či nadací. Dozvěděla se o možnosti požádat na ÚP o příspěvek na bydlení, jelikož jí vzrostly náklady na bydlení a příjem nikoliv. Společně s klientkou byla vyplněna žádost o příspěvek na bydlení. Klientce bylo vysvětleno, co je třeba k žádosti přiložit. Dotazy klientky byly zodpovězeny. Klientka velmi děkuje za poskytnuté poradenství. Pokud by existovalo bydlení adekvátní k minimálnímu příjmu v ČR, paní nikdy nedosáhne – za současných problémů – na vyhovující bydlení. Probléme je také dávkový. Energie pomáhají (EON) jsou jednou z možností, která klientce v této situaci může pomoci. Nejedná se však o systémové, dlouhodobé řešení jejího problému.

■ DOPORUČENÍ

- ▶ **Je třeba prosadit legislativní rámec na podporu dostupného bydlení.**
- ▶ **Je potřeba zaměřit se na dostupnost důstojného bydlení, na které dosáhne nejen střední vrstva, ale právě i lidé zasažení či ohrožení chudobou (těch je v Česku kolem jednoho milionu).**
- ▶ **Je třeba zajistit důstojné bydlení i pro lidi, kteří momentálně nemají stabilní bydlení či žijí v nevyhovujících podmínkách na ubytovnách.**
- ▶ **Je potřeba navrátit 10 % alokace, tedy 270 milionů euro, zpět z Fondu soudržnosti do Evropského sociálního fondu plus (dále též „ESF+“).**
- ▶ **Alokace na sociální bydlení by měla tvořit alespoň 30 % celkové alokace sociální infrastruktury, včetně IROP+, REACT EU a Alokaci národního plánu obnovy. ESF+ by měl podporovat ukončení bezdomovectví prostřednictvím:**
  - Housing First a Housing Led
  - možnosti bydlení (přístupové body)
  - systémů prevence ztráty bydlení
  - programů zaměřených na propuštění z ústavů do samostatného bydlení

Oblast dávek

Situace v oblasti dávkového systému je v současnosti poměrně složitá. Vedle lidí s vysokým zadlužením a exekucemi existuje také fenomén „pracující chudoby“, kdy lidé sice mají pravidelné zaměstnání, ale jejich příjem – byť formálně nad udávanou hranici chudoby – jim neumožňuje spořit. Vidina náhlých výdajů nebo hrozba dlouhodobější nemoci je tak pro ně značným stresorem a reálným problémem. S tím úzce souvisí i nedostatky v systému dávek (neadresnost, neflexibilita, prodlevy s vyplácením), které mohou vyústit až do situace, kdy člověk jednoduše propadne záchranou sítí, přijde o bydlení a čelí reálné hrozbě bezdomovectví.

Při pohledu na data se ukazuje, že většina dávek rostla pomaleji než průměrná mzda nebo průměrný důchod, jelikož v obou případech došlo mezi roky 2012 a 2023 k reálnému nárůstu o zhruba 20%. Naproti tomu reálná hodnota rodičovského příspěvku v roce 2023 byla kvůli inflaci výrazně nižší než v roce 2012, a to i navzdory jednorázovému zvýšení z 220 na 300 tisíc Kč. Jistou výjimku zde představovaly dávky péče, které se ve sledovaném období reálně zdvojnásobily, a dále příspěvek na mobilitu, který reálně vzrostl o polovinu, hlavně díky navýšení v roce 2022.

Nárok na většinu dávek je odvozen z výše životního minima domácnosti a jednotlivců. Navzdory opakovanému navyšování životního minima v posledních letech jsou jejich skutečné hodnoty v roce 2023 pod reálnou úroveň roku 2012. Došlo tak k omezení nároku na dávky podmíněné životním minimem.

Přídavek na dítě dostává jen 25% z oprávněných. Na příspěvek na bydlení má nárok až 80% rodin, kterým po zaplacení bydlení a jídla zůstává 100 Kč na člena na den, čerpá ho ale pouze 20% oprávněných.

■ SYSTÉM DÁVEK

V současnosti existuje v Česku velmi rozsáhlý a komplexní systém sociálních dávek, který je však pro řadu lidí jen stěží přehledný. Systém se dlouhodobě potýká s řadou potíží, z nichž nejviditelnější je neadresnost, malá flexibilita, pozdní výplaty, přetíženost a malá kapacita úřadů práce a stigma, které se s pobíráním dávek pojí.

Neadresnost – určité dávky jsou plošné, to je vidět například v případě příspěvku na dítě, na který má nárok již každá druhá domácnost.

Nečerpání i přes nárok – na základě růstu životního minima stoupl i počet domácností s nárokem na čerpání přídavku na dítě, v současnosti se jedná až o polovinu všech domácností. Dávku však pobírá pouze menší část z nich (viz výše).

Složitost podávání žádostí – ačkoliv ministerstvo

práce a sociálních věcí určitým způsobem zjednodušilo podání žádosti (mimo jiné i elektronickou formou), někteří lidé s tím stále mají potíže, těžko se v tom orientují a je to pro ně složité. Aktuálně by se měla proto připravovat větší reforma dávkového systému, která by měla zjednodušit podávání i posuzování žádostí.

Limity Úřadu práce – velká přetíženost personálu a striktní až formalistní přístup. Jsou známy případy, kdy úřad nechtěl přiznat příspěvek na bydlení na nezkolaudovaný byt nebo nechtěl vyškrtnout expartnera z okruhu společně posuzovaných osob. Případně příliš striktní pravidlo, kdy již po prvním nedostavení se na sjednanou schůzku může člověku hrozit sankční vyřazení na půl roku a sankce ve formě ztráty příjmů. Což člověka může přivést až do bezdomovectví. Jeho návrat zpět je pak složitý.

Pozdní výplaty – tyto problémy prohlubují nepříznivou situaci klientů a podlamují důvěru ve funkčnost celého systému; pokud se vyplácí dávka zpětně, dochází k ovlivnění výplaty dávky budoucí (výše příjmů).

Přetrvávající stigma – v Česku je pobírání dávek stále spojeno s něčím nedůstojným, s pocitem, že je člověk „loser“ a dostal se na dno. Tento narativ byl dlouhodobě podporován i ze stran některých politiků, pro které reprezentovali lidé na dávkách líné a neschopné jedince, kteří si sami nedokážou pomoci. K pozvolné změně došlo v posledních letech, kdy o dávku žádala poprvé řada lidí, nicméně se dá říci, že stigma je ve společnosti stále poměrně silné.

■ NAŠE ZJIŠTĚNÍ

Právě dluhová a exekuční zátěž jsou dva hlavní faktory, které dle našich zjištění vedou k tomu, že se klientky a klienti obracejí v souvislosti s dávkami

na naše pracovníky v charitním odborném poradenství. Jako další důvody se ukazují být ztráta bydlení (či hrozící riziko této ztráty) a neplacení alimentů, vysoké ceny za nájem a základní potraviny.

Nejvíce ohrožené chudobou v souvislosti s nedostatečným systémem dávek byly matky samoživitelky, dlouhodobě nezaměstnaní, starší lidé a lidé s psychickými potížemi. Jsou to, jak vidíme i na základě dat z jiných kapitol, stabilně se opakující skupiny s největší mírou zranitelnosti v kontextu sociálního ohrožení.

Výňatek z dotazníku:

„Ohrožení jsou zejména starší lidé. Často mají nízké důchody a jsou odkázáni na sociální dávky, ale nechtějí o ně žádat, neorientují se v systému. Nechtějí být na obtíž. Zároveň jsou lehce zranitelní, jsou zmanipulovatelní a občas obětí trestných činů.“

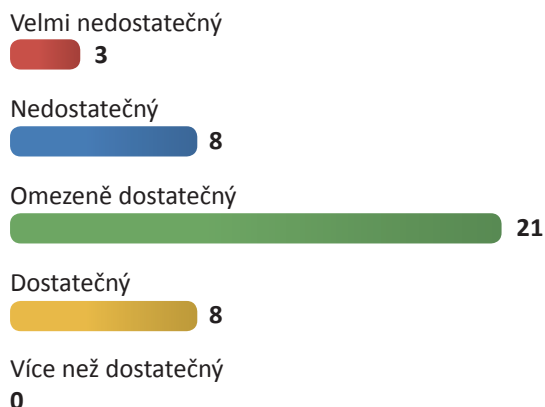
Řešení však není jednoduché, jelikož se nám vyjevuje celá řada dalších, návazných potíží. Ať už to je například – jako v případě seniorů – nespolupracující nebo nezajímající se rodina, neschopnost samotných klientů posoudit situaci, či chybějící diagnóza nebo medikace. Pomohlo by naopak větší zapojení municipalit a vytvoření multidisciplinárního týmu, který by dokázal přistoupit ke komplexnějšímu řešení situace daného klienta či klientky.

Samoživitelky trápí nízké vzdělání, omezené pracovní zkušenosti a limitovaná nabídka vyhovujících úvazků – například existuje stále jen velmi málo zkrácených úvazků, které by řadě žen s menšími dětmi významně pomohly.

V roce 2023 se řada jednotlivců i rodin (převážně samoživitelů a seniorů, ale i mladých lidí nebo osob se zdravotním postižením) dostávala do situací, kdy jim dávky samotné nestačily. Rozvíjely se proto různé další formy pomoci – například CHČR začala spolupracovat se společností E.ON v rámci projektu Energie pomáhají.¹⁶ Podobné fondy napříč republikou zřídily i sociální odbory, což poukazuje na to, že současný systém sociálních dávek není schopen zachytit lidi, kteří se dostanou do nepříznivé situace spojené s nedostatkem finančních prostředků.

ILUSTRACNÍ GRAFIKA:

Je podle Vás obecně systém dávek sociální podpory dostatečný na pokrytí základních potřeb Vašich klientů/klientek?

Myslíte, že výše sociálních dávek je adekvátní v tom, aby snižovala chudobu a sociální vyloučení a napomáhala k většímu začlenění lidí do společnosti?

Myslíte, že aktuální důchodový systém je adekvátní v tom, aby zajišťoval dostatečně důstojný život a bránil propadu do chudoby?

16) <https://www.charita.cz/jak-pomahame/doma/energie-pomahaji/>

■ KAZUISTIKY

1. Lucie je samoživitelka se třemi dětmi, která pobírá dávky státní sociální podpory (SSP) a hmotné nouze (HN), dostává velmi sporadicky minimální výživné od otce dětí. Nechce narušit vztahy otce s dětmi, takže nejde cestou vymáhání výživného. Platí komerční nájem, nemá možnost sociálního bydlení z důvodu dluhu u města. Paní je podporována potravinovou pomocí. Tato pomoc není však v takové míře, aby jí umožnila zajistit dostatek pro ni a její děti. Bez pomoci se bude celá situace přenášet i na její děti. Je nezbytné, aby měla rodina zajištěny prostředky na potraviny, hygienu a léky. Dále je třeba zajistit cenově přijatelné a udržitelné bydlení, jinak hrozí až riziko pádu do bezdomovectví. Aktuální sociální dávky nezvládnou stabilizovat situaci matky samoživitelky tak, aby mohla zcela plnit vyživovací povinnost a zvládnout hradit náklady na bydlení.

2. Marcela je seniorka, která žije sama, nemá kontakt s rodinou. V důsledku své choroby trpí bludy. Navštěvuje často své lékaře a domáhá se potvrzení o tom, že jí konkrétní osoby ubližují. Na policii podává trestní oznámení o ublížení na zdraví, která se nezakládají na pravdě. Podala si žádosti o přijetí do domovů důchodců, nemá přiznaný příspěvek na péči. Cílovou skupinou pro domov se zvláštním režimem (DZR) jsou osoby s demencí, tudíž její žádosti nebyly přijaty. Seniorka je v oddlužení, hospodaří s nezabavitelnou částkou a každý nečekaný výdaj je pro ni velkou zátěží a stresem. Dávky, na které má paní nárok, jsou však zcela nedostačité vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu a je velmi těžké tuto paní udržet při důstojném životě tak, aby měla co jíst, a měla zajištěny hygienické potřeby a léky, uhrazené platby apod. Paní navíc hrozí i to, že zůstane bez domova a dostane se na ulici.

3. Klientka Danuše se nacházela v těživé životní situaci, protože jí bylo soudně stanoveno výživné na její dvě nezletilé děti, které byly svěřeny do péče otce. Klientka žije v azylovém domě a je pro ni problematické nalézt bydlení a zaměstnání. V azylovém domě pracuje na základě dohody o provedení práce (DPP), kde pomáhá uklízet o víkendů noclehárnu. Pobírá pouze příspěvek na bydlení a živobytí. Není schopná hradit soudně stanovené výživné a vzniká zde dluh. Klientka by chtěla pomoci se sepsáním návrhu na snížení výživného. Svou situací je velmi zdcena, na jednu stranu by dětem ráda finančně přispívala, na druhou stranu se sama nachází ve velmi složité životní situaci. S klientkou bylo pohovořeno o její životní situaci. Klientce bylo vysvětleno, že návrh se podává k okresnímu

soudu, který již v této věci rozhodoval a odkáže se na již proběhlé řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Společně s klientkou byl sepsán návrh na snížení výživného. S klientkou bylo probráno, jaké důkazy k návrhu připojit (potvrzení o sociálních dávkách, příjem z DPP, kopie rozsudku o předchozím řízení). Klientce bylo vysvětleno, že návrh je třeba zaslat doporučeně s dodejkou ve třech vyhotoveních. Klientce bylo sděleno, že návrhy týkající se výživného jsou osvobozeny od hrazení soudních poplatků. Klientka byla průběžně během konzultace podporována v řešení situace a komunikaci se soudem, orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a bývalým partnerem. Klientka předaným informacím rozumí a v případě potřeby ví, že se může na poradnu znovu obrátit.

■ DOPORUČENÍ

► **Pokud jde o minimální (dávkový) příjem, je třeba průběžně revidovat systém dávek tak, aby pružně reagoval na nepříznivou situaci lidí, a zároveň byl motivující pro jejich budoucí zapojení na trhu práce.**

► **Je třeba zvýšit celkovou informovanost o systému dávek – dle údajů z podzimu 2023 příspěvek na dítě čerpá jen 20 % oprávněných rodin, stále málo domácností čerpá také příspěvek na bydlení (celkově má na příspěvek nárok na 20 % všech domácností).**

► **Je důležité, aby systém dávek pokryl běžné výdaje jeho příjemců a umožnil důstojný život jim i celým rodinám. Dávky musejí být vypláceny adresně a bez odkladů.**

► **Na evropské úrovni vidíme jako klíčové co nejrychlejší zavedení směrnice o minimálním příjmu, který by pomohl zlepšit situaci zejména v těch zemích, které mají v dávkovém systému nedostatky. Zároveň je ale třeba zajistit důstojné mzdy, tak aby byli lidé motivováni pracovat – klíčové je zde však důstojné ohodnocení za práci, aby byl odstraněn fenomén pracující chudoby.**

Rodina a rodinná politika

■ FINANČNÍ A SOCIÁLNÍ SITUACE RODIN

Na současnou situaci rodin v České republice má vliv mnoho faktorů, mezi něž patří finanční i sociální situace. „V roce 2022 bylo v EU 24,7 % dětí (mladších 18 let) ohroženo chudobou nebo sociálním vyloučením, zatímco u dospělých (starších 18 let) to bylo 20,9 %“¹⁷. V České republice tento trend potvrzují i závěry PAQ Research, zejména z jejich segmentu projektu Život k nezaplacení, kde poukazují na nepříznivou situaci rodin (s dětmi) v České republice. „Ohrožené jsou hlavně domácnosti s dětmi z chudší poloviny. Čtvrtina z nich v únoru utratila víc, než vydělala, třetina skončila na nule. To je nejvíc od začátku měření – a oproti ostatním skupinám se jejich situace stále zhoršuje.“¹⁸ Na těžké finanční situace se snaží nějak reagovat český dávkový systém, ale např. „přídavek na děti dostává jen čtvrtina z oprávněných. Žádost je složitá, dávka se vyplácí krátce, i to jsou příčiny nízkého zájmu.“¹⁹

■ NAŠE ZJIŠTĚNÍ

Nejčastějšími respondenty tohoto dotazníku byli pracovníci sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (43,7 %), Dům pro matky (otce) s dětmi v tísní (34,3 %), nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (15,6 %). V rámci našeho dotazníkového šetření Caritas CARES pozorujeme nutnost zaměřit se na potřeby a péči o děti, včetně finanční situace rodin a případného ohrožení chudobou, dále na vzdělávání mladistvých ve věku 15–18 let a na psychické zdraví dětí a dospívajících. Vidíme, že celková **situace rodin je navázaná jak na dostupné bydlení, tak na stabilní finanční a rodinné zázemí.**

Čtyřmi nejčastějšími problémy, se kterým se klienti na respondenty obracejí, jsou: bydlení, které trápí 62,5 % klientů, finanční situace/dluhy se

týká 37,5 %, složitou rodinnou situaci řeší 31,3 % klientů. Ohrožení chudobou se pak týkalo 21,8 % klientů, kteří se na charitní služby obrátili, přičemž respondenti mohli uvést více než jeden problém.

■ MOŽNÉ DOPADY VZDĚLÁNÍ NA BUDOUCNOST DĚTÍ A MLADISTVÝCH

Z údajů Eurostatu vyplývá, že „čím vyšší byla úroveň vzdělání rodičů, tím nižší byl podíl dětí ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením: u dětí, jejichž rodiče měli nízkou úroveň vzdělání, činil tento podíl 61,9 % ve srovnání s 10,2 % u dětí, jejichž rodiče měli vysokou úroveň vzdělání“²⁰. Dosažené vzdělání rodičů má tedy samozřejmě dopad i na finanční možnosti rodin, a také na podmínky, ve kterých děti vyrůstají a ve kterých se vzdělávají. Rodiny, které jsou ohrožené chudobou, mají méně možností vzdělávání pro své děti, a zároveň tedy omezené možnosti změnit z dlouhodobého hlediska svou sociální a finanční situaci. Pro další ilustraci, v bytové nouzi je dnes přibližně 154 000 lidí, z toho 40 % tvoří děti.²¹ Finanční situace rodiny by neměla být překážkou ke kvalitnímu vzdělání a péči o děti. Ostatně i na tuto problematiku upozorňuje Evropská záruka pro děti (European Child Guarantee), a navazuje na ni i Evropská záruka pro mladé lidi (EU Youth Guarantee), jež si klade za cíl zajistit, že každý mladý člověk do 30 let věku obdrží kvalitní nabídku: pracovního místa, dalšího vzdělávání, učňovské přípravy nebo stáže, a to do čtyř měsíců od chvíle, kdy přišel o práci či dokončil vzdělávání. Všechny země EU se k realizaci záruk pro mladé lidi zavázaly v doporučení Rady z října 2020. To vychází z návrhu Komise, který je součástí balíčku opatření na podporu zaměstnanosti mladých lidí.

Kolegyně z charitní služby nám poskytla detailní komentář k současné situaci rodin ohrožených chudobou v důsledku zdražování:

„Rok 2023 byl pro rodiny a sociální pracovníky Sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi velmi složitý. Hlavním důvodem bylo zdražování nájemného, energií, potravin a dalších nezbytností k životu a **neúměrný růst mezd a dávek státní sociální podpory a hmotné nouze.**

Z praxe našich kolegů vyplývá, že u Romů dochází ještě k většímu sociálnímu propadu než u obyvatel jiné etnicity. Výrazně zde vidíme obchod s bydlením. Tito obyvatelé z důvodu dluhu, početnosti rodiny či dlouhodobé nezaměstnanosti nemají šanci se dostat k nájemnímu bydlení – ať města, či kraje. Jsou odkázáni na bydlení u soukromých osob, kde je nájemné neskutečně vysoké (1+1 až 1+2 ve výši 20 000 Kč je zcela běžné). V rámci nastavených normativů státu u dávek určených na bydlení **není možné tuto částku**

17) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Key_findings

18) <https://data.irozhlas.cz/zivot/ekonomicke-dopady/>

19) https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pridavek-na-dite-bydleni-zadost-vyzkum-paq-research-zivot-k-nezaplacenim_2310110600_til

20) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Key_findings

21) <https://socialnibydeni.mpsv.cz/dokumenty-a-media/dokumenty-ke-stazeni>

pokryt, a proto rodiny doplácí nájemné a energie z dávek na živobytí. Rodiny jsou nuceny být podporovány Potravinou bankou, FEADem, sociálními šatníky, okolnosti je nutí k jízdě na černo v MHD.

Snahou pracovníků je tyto lidi motivovat k oddlužení. Poslední novelizace zákona z roku 2019 zrušila nutnou hranici 30% úhrady dluhu. Po 3 letech se nám ale u klientů stává, že pokud se jim nedaří držet tuto hranici a chtějí hradit jen povinné minimum (2 200 Kč / jednotlivec, 3 300 Kč / manželé), dochází na podnět insolvenčního správce k soudu ke zrušení insolvence. Jedná se většinou o početné rodiny, kdy se matka stará o děti, domácnost a zázemí rodiny. Otec zajišťuje finance rodiny, ale většinou „na černo“. Kvůli dluhu se jim nevyplácí legálně pracovat, protože kdyby pracovali legálně, příjmy by jim nestačily na pokrytí potřebných nákladů. Nezabavitelná částka na osobu a vyživované osoby je tak nízká, že z ní není možné udržet chod domácnosti a postarat se o děti.“

■ ZAMĚSTNÁVÁNÍ MLADISTVÝCH

Navazující tematikou, která z našeho šetření vychází, je téma mladistvých, kteří již nechodí do školy, ale zároveň mají potíže najít zaměstnání. Tomu nasvědčuje i odpověď respondentů: 81,2% odpovědělo, že není dostatek vhodných a legálních pracovních možností pro děti ve věku 15–18 let, které už nechodí do školy. Jako důvod byla nejčastěji uváděna chybějící motivace. Když chybí vyhovující podmínky k navazujícímu vzdělávání či pracovní místa, mladí lidé nebudou motivováni svou situací řešit. Řešení navrhovaná respondenty pak zmiňovala různé možnosti doplnění kvalifikace v kratší době, bezplatné kurzy, zavedení pracovních míst bez požadavku na praxi nebo nabídka stáží a praxe ve firmách a organizacích pro mladistvé ve věku 15–18 let. Tímto způsobem by měli mít možnost získat praktické zkušenosti v reálném pracovním prostředí a rozvíjet své pracovní dovednosti.

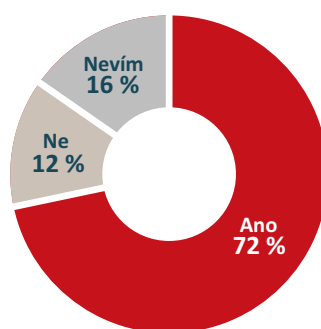
■ DUŠEVNÍ ZDRAVÍ MLADISTVÝCH

V současnosti víme, že 71% našich respondentů pozoruje větší potřebu psychologické péče pro děti a mladistvé. Tento fenomén může být jakýmsi „pozůstatkem“ z dob covidové pandemie.

„Tato krize také ukázala, že duševní zdraví mládeže závisí na celé řadě na sobě závislých faktorů. Například poradenské [nebo sociální] služby ve školách pomáhají odhalovat a řešit psychické obtíže. Účast na společenských a volnočasových aktivitách upevňuje pocit sounáležitosti a začlenění do komunity“²². Důvodem může být nejen covidová pandemie, ale i ekonomická situace rodiny,

nedostatečné prostředky, které ovlivňují pocit sounáležitosti v kolektivu u dospívajících. Mladí potřebují velkou podporu od rodičů a svého okolí. Pokud tato podpora není možná a rodiče se dostanou do socioekonomické krize, má to vliv na sebedůvěru mladých lidí, a tedy i na jejich psychické zdraví. Pandemie poukázala na již existující nedostatky v našem systému péče o zranitelné osoby a je tedy potřeba se právě na tyto skupiny zaměřit.

Pozorujete potřebu psychologické péče pro děti a mladistvé?

■ KAZUISTIKY K MLADISTVÝM A ZAMĚSTNÁVÁNÍ

- 1. Slečna Alice** ukončila základní školu, dvakrát spadla, takže odešla ze 7. třídy – nejenže chodí s o 2 roky mladšími dětmi, ale stejně učení nerozuměla. Při nabídce škol určených přímo pro ni sdělila, že o škole nechce ani slyšet, to už má za sebou. Rodina ji podpořila, a tak nemusela ve vzdělávání pokračovat a je tedy zapsaná na ÚP. Najít si práci se nesnaží, spíše chodí na nepravidelné brigády v oblasti šedé ekonomiky. To bude mít do budoucna významný dopad na její další uplatnění na trhu práce.
- 2. Pan Petr** odešel z odborného učiliště, našel si brigádu jako zahradník a posléze se osamostatnil a oddělil od rodiny, která mu nepomáhala. Pokud mladý člověk předčasně opustí školní vzdělávací systém, nedosáhne potřebné kvalifikace, díky které by byl schopen si zajistit finančně lépe ohodnocenou práci. To bude mít nemalé dopady na jeho budoucí život, pokud si založí rodinu.
- 3. Slečna Barbora** nastoupila do prvního ročníku na střední odborné učiliště (SOU), obor kuchař. Vzhledem k tomu, že ji ne bavila praxe, přestala do školy chodit. Studium přerušila. Nyní je evidovaná na ÚP. Vzhledem k tomu, že pro ni není vhodné pracovní místo, má schůzky s referentkou jednou za 3 měsíce. Rodiče ji motivují k letní brigádě. V září by měla do školy nastoupit znovu. Pokud se slečně podaří vzdělání dokončit, bude mít v budoucnu lepší příležitosti na zaměstnání, a tím pádem i finanční jistoty.

22) <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/publications/the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-the-mental-health-of-young-people>

■ PROBLEMATIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Nepříznivá situace v rodině či v domácnosti může často vyústit ve zhoršení duševního zdraví, a potažmo v některých případech pak i v domácí násilí. Víme, že situace se zhoršila za covidu²³, složitá situace rodin tomuto napomáhá. Naši respondenti nejčastěji řeší problematiku domácího násilí u žen do 65 let věku, **75 % případů tvoří násilí ze strany muže vůči ženě**. Vyostření nepříznivé situace v domácnosti až v násilí na nejbližších je navázané na komplexní situaci rodiny a jednotlivce, ale **mezi konkrétní nejčastější „spouštěče“ patří návykové látky** vč. alkoholu (63 %), **nepříznivá finanční situace** (59 %) a **rodinné vztahy a žárlivost** (25 %). Spouštěče jdou často ruku v ruce, nelze tedy říct, že by se jednalo o jeden daný důvod. Víme také, že počet závislých na návykových látkách vzrostl už za pandemie covidu, jak potvrzuje i zjištění z diplomové práce, „[v covidové pandemii] u většiny respondentů zároveň došlo k prohloubení rizikového chování v rámci užívání návykových látek nebo ke změně užívané návykové látky. Pouze v ojedinělém případě došlo ke snížení užívání.“²⁴ Nejúčinnější řešení je poskytnout osobám, které prožívají domácí násilí, včas odbornou pomoc. Z informací od našich kolegů bohužel vyplývá, že pomoc ze strany sociálních služeb osobám zažívajícím domácí násilí není ve všech lokalitách stejně dostupná.

■ KAZUISTIKY

1. Paní Cecilie se dvěma dopívajícími dcerami přišla do našeho zařízení po hospitalizaci v nemocnici s úrazem, který jí způsobil partner. Byla jeden rok v pracovní neschopnosti, v našem zařízení se psychicky uklidnila, našla si poté zaměstnání a po nějaké době se odstěhovala s dcerami do podnájmu. Bez pomoci sociálních služeb by situace nemusela dopadnout takto pozitivně.

2. Klientka Dana, pečující o nezletilou dceru, si našla nového partnera, který se později projevil jako agresor domácího násilí. Po narození společného dítěte došlo k násilí, jak se svěčila v naší službě. Začala tak spolupracovat s intervenčním centrem. Díky tomu byl agresivnímu partnerovi udělen nepodmíněný trest odnětí svobody. Po vypršení trestu se Dana rozhodla partnera přijmout zpět, i navzdory našim doporučením, aby to nedělala. Daně skončila mateřská dovolená, chlapecka zároveň nevzala do školky a mimo jiné se potýkala s vícenáklady, o které bylo potřeba se postarat. Dana nastoupila do práce, chlapeček už nedochází do klubíčku tak často jako dříve. Partner je na Danu stále drsný a nerudný, ale ona ví, kam se může v případě potřeby obrátit. Starší dcera dala mamince ultimátum, jestli se k partnerovi vrátí, tak s ní omezí kontakt.

Přesto si ale občas bere mladšího brášku na hlídání. Chlapec nastoupil do školky v září, ale pozorujeme, že se s příchodem táty jeho vývoj po předchozích pokrocích zhoršil, teď je ve školce více odměřený a mrzutý. Když je agresor součástí domácnosti, má to další patologické následky na děti; navrácení se do vztahu s agresorem má často vliv na finanční stabilitu obětí.

3. Po 16 letech zjištěno týrání paní Evy a nejstaršího syna ze 3 dětí jejich otcem. Matce bylo doporučeno ubytovat se v azylovém domě. Násilí nebylo zjištěno ani lékaři, ani školou či školkou. Otec dětem zakazoval brát jídlo z lednice, chyběla pravidelná docházka do školy, u dětí diagnostikována lehká mentální retardace. Matka byla od dětí spíše izolována. V azylovém domě nebyla matka schopna uchopit péči a výchovu o děti, řešení dluhů, hygienu dětí. Následně se rozvinulo fyzické napadání i mezi sourozenci, včetně jeden rok staré holčičky. Rodině byla nabídnuta odborná pomoc, ta byla však odmítnuta. Dítě tedy bude vychováváno v nezdravém prostředí se všemi negativními důsledky pro jeho život v dospělosti.

■ DOPORUČENÍ

Na výše zmíněná data a výzkum navazují i ta naše, kde by podle našich respondentů mohlo být řešením uvedených problémů například:

- ▶ **Rozšíření terénních sociálních služeb, spolupráce rodiny, OSPOD a školy s těmito službami.**
- ▶ **Zlepšení sítě sociálně aktivizačních služeb (navýšení kapacity a dostupnosti ve všech lokalitách v ČR) a krizových center v regionech, vytvoření sítě dostupných odborníků (multidisciplinárních týmů, ve kterých by působil též psychiatr pro děti i dospělé, logoped, speciální pedagog apod.).**
- ▶ **Prohloubit a systematicky celorepublikově nastavit spolupráci školských zařízení se sociálními službami.**
- ▶ **Zajistit, aby v každé škole fungoval dětský psycholog a sociální pracovník či sociální pedagog, který by se věnoval komplexní situaci každého dítěte a rodiny.**
- ▶ **Šířit programy, jako je alternativní vzdělávání v ČR a EU²⁵.**
- ▶ **Přijmout připravovaný zákon o podpoře rodin a péči o ohrožené děti a zajistit dodržování a naplnění Strategie rodinné politiky 2023–2030.²⁶**
- ▶ **Zajistit adekvátní a dostupné bydlení dle počtu osob žijících v dané rodině či domácnosti pro rodiny, které si nemohou bydlení samy zajistit.**

23) <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19>

24) <https://dSPACE.CVUT.CZ/bitstream/handle/10467/104881/FBMI-DP-2022-Hoffmanova-Jana-prace.pdf?sequence=-1&isAllowed=y>

25) Jako například programy Domu zahraniční spolupráce: <https://www.dzs.cz/program/erasmus/vyjezdy-pobyty/mladez-13-30-let>

26) <https://www.mpsv.cz/-/nova-strategie-rodinne-politiky-pocita-s-lepsi-podporou-pece-o-nejmensi-i-nemohouci>

Dlouhodobá péče a zdravotní úkony na pomezí

Základem funkčnosti rodiny je princip, že se dokáže postarat o své členy. Jak jsme zmínili výše v sekci rodinné politiky, propojení mezi zajištěním adekvátního bydlení a příjmu se zajištěním adekvátní péče o členy rodiny (senioři, kojenci, nemocné dítě apod.) je zásadní a tyto potřeby na sebe navzájem navazují.

Problematika zdravotních úkonů na pomezí (též známá jako sociálně-zdravotní pomezí) je skloňována v posledních letech často, ovšem jen s malými pozitivními změnami v současně nastaveném systému. Pomezí je velice úzce provázáno s tematikou dlouhodobé péče, jejímž cílem mimo jiné je „zachování co nejvyšší možné kvality života v souladu s individuálními preferencemi a co nejvyšší míry nezávislosti, autonomie, participace, osobního naplnění a důstojnosti“ (WHO, 2002)²⁷. Zahrnuje osobní sociální péči o člověka, který to již sám nezvládne, spolu s péčí zdravotně ošetrovatelskou, kdy je nutné například monitorování zdravotního stavu či předepisování léků. To, jak se staráme o zranitelné (ať už to jsou děti, či senioři...) vypovídá o vyspělosti naší společnosti. Péče, kterou jsme těmto lidem schopni poskytnout, je zároveň odrazem dobrého nastavení funkčnosti a etiky, kterou si společně nastavujeme a kterou se řídíme. S ohledem na stárnutí²⁸ jak české, tak celoevropské populace je to téma, které se stává stále důležitějším.

■ DOSAVADNÍ ÚSILÍ CHARITY V TÉMATU

V únoru roku 2019 jsme pořádali kulatý stůl k sociálně-zdravotnímu pomezí s odborníky, jehož výstupem byla i řada doporučení²⁹. Je ale nutno podotknout, že situace se od této doby nijak nezměnila k lepšímu.

V září 2023 Charita Česká republika organizovala odbornou debatu ChariTALK speciál³⁰ na téma zdravotních úkonů na pomezí se zástupci ministerstev zdravotnictví i práce a sociálních věcí. Jsme vděční za dosavadní spolupráci a uvítali bychom stejné nasazení i v budoucnu. Živý podcast s touto tematikou navázal na dosavadní advokační činnost Charity a opět zdůraznil, že je nutné, aby zdravotní pojišťovny začaly proplácet zdravotní úkony na pomezí, které aktuálně lékaři neindikují právě proto, že nejsou podporovány zdravotními pojišťovnami.

■ NAŠE ZJIŠTĚNÍ

Respondenty tvořili pracovníci různých služeb, včetně domovů pro seniory, terénních programů či domovů se zvláštním režimem. Mezi nejčastěji zmiňované problémy v dotazníku zdravotních úkonů na pomezí patřily například: snížení nebo

ztráta soběstačnosti, obvykle v kombinaci se zhoršením zdravotního stavu, a zvýšená potřeba podpory pro rodiny, které o někoho pečují. Dále pak situace rodiny a potřeba péče již převyšující možnosti péče v domácím prostředí. V neposlední řadě pak byla respondenty zmiňována společenská izolace, finanční situace a vyřizování dávek.

Problematika zdravotních úkonů na pomezí je v České republice zvláště specifická v tom, že systémy sociální a zdravotní jsou oddělené. V situaci, kdy člověk potřebuje komplexní a holistickou péči, to může být nevýhodou, a právě proto je důležité toto téma vyzdvihnout. V praxi se s tím naši pracovníci setkávají v pobytových službách, když narazí na rozdílné kompetence sociálních pracovníků a zdravotních sester. Toto také ovlivňuje služby, které je možné nabídnout rodinám, jež v péči o blízkou osobu potřebují podporu, v různé míře, ať už v terénních či pobytových službách.

Řada pobytových a ambulantních služeb zdravotní úkony neposkytuje právě proto, že je musí poskytnout pracovník se zdravotním vzděláním – nikoli sociální pracovník. V případě, že klient potřebuje kromě sociálních úkonů také úkony zdravotní, je odkazován na jinou sociální službu, která má registrované zdravotní služby (domov pro seniory nebo domov pro osoby se zdravotním postižením, domov se zvláštním režimem apod.).

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že v sociálních službách je nejčastěji potřeba poskytovat následující zdravotní úkony: zápis zdravotní dokumentace, převazy, odběry krve a moči, příprava léků, podávání inzulínu, ošetřování dekubitů, odborná rehabilitace, podávání výživy PEG/ PMK, podávání kapek do očí, do nosu, měření glykemie, poskytování paliativní péče osobám v terminálních a preterminálních stadiích či péči o osoby s tracheostomiemi.

27) <https://socialnipolitika.eu/wp-content/uploads/2019/09/Analyza-sociálních-a-zdravotních-sluzeb-dlouhodobě-peče-v-CR.pdf>

28) European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, (2021). Long-term care report : trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume II, Country profiles, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/183997>

29) <https://www.charita.cz/res/archive/015/001815.pdf?sek=1579881697>

30) <https://youtu.be/xukD-Mw8fTHQ?si=JnLDFJ571k-FgFLPp>

Pokud nefungují zdravotní úkony na pomezí v domácím prostředí, pak jsou lidé nuceni odcházet do pobytových zařízení, což není výhodné ani pro ně, ani pro stát kvůli větší nákladnosti, než je péče v domácím prostředí. Zároveň tak klienti a jejich rodiny přicházejí o společně strávený čas. Je více než žádoucí, aby se vláda dohodla se zdravotními pojišťovnami, které by začaly podporovat lékaře v indikování těchto úkonů v domácím prostředí. Optimální variantou je také to, aby byl podpořen systém terénních zdravotních sester tak, aby pracovaly za adekvátní mzdu – obdobnou mzdě, kterou mají, pokud pracují v nemocnici, a aby se tyto zdravotní služby rozšířily v rámci celé České republiky.³¹

■ KAZUISTIKY

- 1. Pan František** nemohl zůstat v domácím prostředí z důvodu nedostatku finančních prostředků a také z důvodu nevyhovujících bytových prostor, které mu neumožnily použít polohovací postel nebo jiné nutné pomůcky. Byl umístěn v domově pro seniory, kde není schopen ze starobního důchodu hradit pobyt a stravu. Zřizovatel domova pro seniory chybějící část doplácel ze svého rozpočtu. Pracovníci se pokusili žádat o mimořádné dofinancování nedoplatků ze strany donátora (kraje), nebylo jim vyhověno. Mnoho seniorů v důchodovém věku není schopno si dovolit uhradit potřebné sociální služby péče, zvláště když nemají rodinu, která by je podpořila.
- 2. Paní Helena** začala denní centrum (DC) využívat v době, kdy se zhoršily její kognitivní funkce, zapomínala, nedokázala udržovat pořádek v domácnosti, hubla. Dcera s ní žije v malém rodinném domku. V DC si paní velmi dobře zvykla, našla si kamarádku a výrazně se zlepšil i její zdravotní stav. Podařilo se také získat vyšší příspěvek na péči. Po čase dcera přišla o práci, a tak si vzala maminku domů a stará se o ni sama. Lze se domnívat, že nemůže dál DC využívat z finančních důvodů a že se bude zdravotní stav paní Heleny dále zhoršovat. Rodina často nemůže poskytnout komplexní a profesionální péči či poskytnout kontakt s vrstevníky a další motivační aktivity, které by seniory podpořily.
- 3. Paní Ivana** s Alzheimerovou chorobou užívá mnoho léků. V pečovatelské službě pracuje zdravotní sestra na pozici pracovníka v sociálních službách, ale nemůže aplikovat léky, tak aby klientka i nadále mohla být ve známém prostředí, kde se orientuje. Aktuálně je velmi obtížné zajistit zdravotní sestru pro přípravu léků klientovi v terénu. Pokud klient nemá příbuzné, kteří by podle zprávy lékaře mohli

léky připravit, a lékař odmítá indikovat tento úkon prostřednictvím terénní zdravotní ošetrovatelské služby, končí tito lidé v ústavním zařízení.

■ DOPORUČENÍ

- ▶ **Změna systému financování sociálních služeb, vícezdrojové financování nastavené tak, aby měly stejné podmínky sociální služby zřízené pod příspěvkovou organizací i pod nestátní neziskovou organizací (NNO).**
- ▶ **Podpora a kontrola neformálních pečujících, efektivní využívání příspěvku na péči.**
- ▶ **Adekvátní mzdové ohodnocení všech, kteří v sociálních službách pracují; dlouhodobé mzdové podhodnocení pracujících v sociálním sektoru způsobuje snižování kvality personálu i následně poskytovaných služeb a s ním souvisí také nedostatek personálu v mnoha lokalitách.**
- ▶ **Nastavení úzké spolupráce zdravotně-sociálních služeb a dalších potřebných odborností.**
- ▶ **Je nutné zvýšit informovanost o možnostech pomoci jak v oblasti péče o seniory a osoby se zdravotním postižením, tak v oblasti prevence, např. u praktických lékařů, logopedů, fyzioterapeutů a na úrovni obcí a starostů apod.**
- ▶ **Upravit validitu a kontrolu případného zneužívání příspěvku na péči tak, aby se individuálně posuzovalo, jakou konkrétní podporu člověk, který o něj žádá, potřebuje. Zajistit efektivní vyřízení příspěvku na péči a jeho rychlé vyplacení po podání.**
- ▶ **Navrhujeme změnit systém úhrad za péči stanovený ve vyhlášce č. 505/2006 Sb. pro jednotlivé druhy sociálních služeb poskytujících péči tak, aby bylo možné v případě, kdy klient potřebuje péči, kterou si není schopen ze svých příjmů a příspěvků na péči uhradit, mu tuto péči zabezpečit v domácím prostředí.**
- ▶ **Problematiku nedostatku zdravotních sester řešit zvýšením konkurenceschopnosti vůči nemocnicím, a tím zajistit kvalitní personál.**

31) Výčet také uveden v naší publikaci z roku 2019 <https://www.charita.cz/res/archive/015/001815.pdf?sek=1579881697>

Dostupnost sociálních služeb

Dostupnost sociálních služeb je navázaná na prevenci sociálního vyloučení a musí jít ruku v ruce s dostatečnými kapacitami a kvalitou služeb a péče. Jak již bylo řečeno v sekci dlouhodobé péče, poptávka po této službě bude v budoucnu stále narůstat a je tedy zásadní se systematicky věnovat tematické dostupnosti sociálních služeb.

Ze studie z roku 2009 vyplývá (tehdy) dostatečná dostupnost služeb péče. Ovšem dnes musíme reflektovat i demografický vývoj společnosti. „Nejčastěji uváděnými typy služeb, u nichž byla dostupnost hodnocena jako omezená, byly domovy se zvláštním režimem a podpora samostatného bydlení. Jako nejlépe dostupné byly vnímány pečovatelská služba, domovy pro seniory a domovy pro osoby se zdravotním postižením“.³²

Zároveň naše kvalitativní šetření opíráme i o pilíře sociální péče stanovené Evropskou unií, kdy „každý občan by měl mít přístup ke kvalitním službám, jako je předškolní vzdělávání a péče, dlouhodobá péče, bydlení, vzdělávání a odborná příprava nebo zdravotní péče. Tyto služby plní podpůrnou funkci, zejména pro osoby ve zranitelných situacích způsobených chudobou, zdravotním stavem nebo bydlením či jinou zranitelností. Kromě toho by měly být osobám ve zranitelných situacích poskytovány sociální služby zaměřené na sociální začlenění.“³³

■ NAŠE ZJIŠTĚNÍ

Respondenti byli nejčastěji pracovníci poraden, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, terénních programů, denních stacionářů, služeb pro seniory či jiné. **49% respondentů uvedlo, že nějakým způsobem se zhoršila situace** oproti loňskému roku (2022) v porovnávaných měsících, v menším kontrastu s naším interním očekáváním, že většina dotazovaných zodpoví, že se situace zhoršila v porovnání s předchozím rokem. Jako nejčastější problémy respondenti uváděli péči o sebe, seniora či obecně soběstačnost, finance a sociální dávky, do třetice pak dluhy.

■ DOSTUPNOST SLUŽEB DLOUHODOBÉ PÉČE

Většina respondentů nevnímá, že by byly signifikantní počty lidí, kteří si péči nemohou dovolit, byť se s těmito případy ve službách setkávají. Podle respondentů je tomu tak zejména proto, že klienti mají priznané důchody. Stává se, že při poskytování sociálních služeb pracovníci řeší sociální situaci klienta, který potřebuje velkou míru pomoci a podpory v oblasti péče. Na tu však nemá dostatek finančních prostředků, přestože pobírá příspěvek na péči a jednu z forem důchodu (starobní,

32) https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_302.pdf

33) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1169&langId=en>

invalidní). Opakovaně také zaznává obava o osoby, které v budoucnu nebudou mít nárok na důchod, nebo o osoby bez domova, které pak v této fázi života nebudou mít žádný příjem.

Jeden z respondentů uvedl:

„Nevnímám problém v tom, že klienti nemají prostředky na uhrazení služeb péče, protože pečujeme o seniory, kteří mají přiznané důchody. V budoucnu ale bude problém s klienty, kteří nebudou splňovat podmínky pro přiznání důchodů (tj. starší generace měla povinnost pracovat a odvádět sociální pojištění).“

Z našeho šetření také vyplývá, že **32 % respondentů (sociálních služeb)** nabízí zohlednění vyúčtování příjmů (slevu v případě nedostatku finančních prostředků) při poskytování služby.

■ SLUŽBY DLOUHODOBÉ PÉČE A JEJICH DOSTUPNOST

Co se týče dostupné dlouhodobé péče, pouze **34 %** respondentů odpovědělo, že **někteří klienti na péči nedosáhnou**. Číslo není tak vysoké, jak jsme se obávali, ovšem není důvodem ke stagnaci, neboť můžeme předpokládat, že poptávka po těchto službách bude do budoucna stoupat, jak i potvrzuje report o dlouhodobé péči Evropské komise: „Demografické trendy naznačují výrazný nárůst potřeby služeb dlouhodobé péče. V příštích 10–15 letech budou zapotřebí dodatečné kapacity, aby se zabránilo poklesu současných standardů dostupnosti. Lze také očekávat potřebu zvýšených výdajů.“³⁴ Je potřeba vytvářet multidisciplinární týmy, které by zajistily potřebnou péči jednotlivým klientům v domácím prostředí. Obzvláště zdravotní úkony, které nejsou propláceny zdravotními pojišťovnami, způsobují velké problémy při zajišťování potřebné sociální a zdravotní péče především v terénu i v pobytových a ambulantních službách. Když jsme se respondentů dotazovali na dostupnost služeb v regionech, vyšlo najevo také to, že 21 % respondentů vnímá, že jsou potřeba změny ve financování a odměňování zaměstnanců.

Zajímavý citát od respondentů:

Přiznání příspěvku na péči rozhoduje revizní lékař, který klienta ani neviděl, ale v sociální službě, kam klient dochází, informace nikdo nehledá. Mnohdy se na příspěvek na péči čeká velmi dlouho, a nakonec není přiznán. Podobnou situaci ilustruje i následující příběh: Pan Antonín vyhledal služby denního centra (DC) v době, kdy byl ještě plně soběstačný a využíval pouze programy, kde se mohl společně s manželkou setkávat s vrstevníky. Po několika letech, kdy se mu výrazně zhoršil zrak a chůze, začal

do DC chodit denně. O příspěvek na péči žádal opakovaně, a i v době, kdy neviděl nic a polyboval se pouze na vozíku, mu byl přiznán příspěvek prvního stupně. Zvýšení se nedočkal a zemřel. Panu Antonínovi bylo 94 let.

■ NOVÁ KLIENTELA A SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ PRO CIZINCE V ČESKÉ REPUBLICĚ

Na dotaz, zda existují skupiny klientů, které se na ně (respondenty) dříve neobracely, odpovědělo 48,6 % záporně. Skupinou, která se nově obracela na naše služby, byli příchozí uprchlíci z Ukrajiny (26,5 %). Dále pak respondenti zmiňovali seniory (2,6 %) a klienty s psychickými potížemi.

Služby pro cizince pobývající v České republice jsou často závislé na typu pobytového oprávnění daného klienta – cizince. Tato skutečnost může být také limitována projekty, ze kterých je daná služba financována. V praxi se naši pracovníci setkávají s klienty v prekarizované pracovní situaci. Není bohužel výjimkou, že mnoho zaměstnavatelů využívá faktu, že cizinci v České republice vykonávají i práci, kterou čeští občané vykonávat nechtějí. Vyskytují se také případy, kdy ubytovny, které jsou cizincům poskytovány, jsou přímo navázané na zaměstnavatele. I kvůli tomu se stává, že cizinci si nejsou vždy vědomi všech svých práv, a stávají se více zranitelnými a spíše obětí pracovního vykořisťování. Je tedy potřeba zvýšit přístup sociálních služeb a nestátních neziskových organizací (NNO) do ubytoven, aby mohly být standardy jak ubytování, tak zaměstnávání kontrolované a mohla se vymáhat práva klientů.

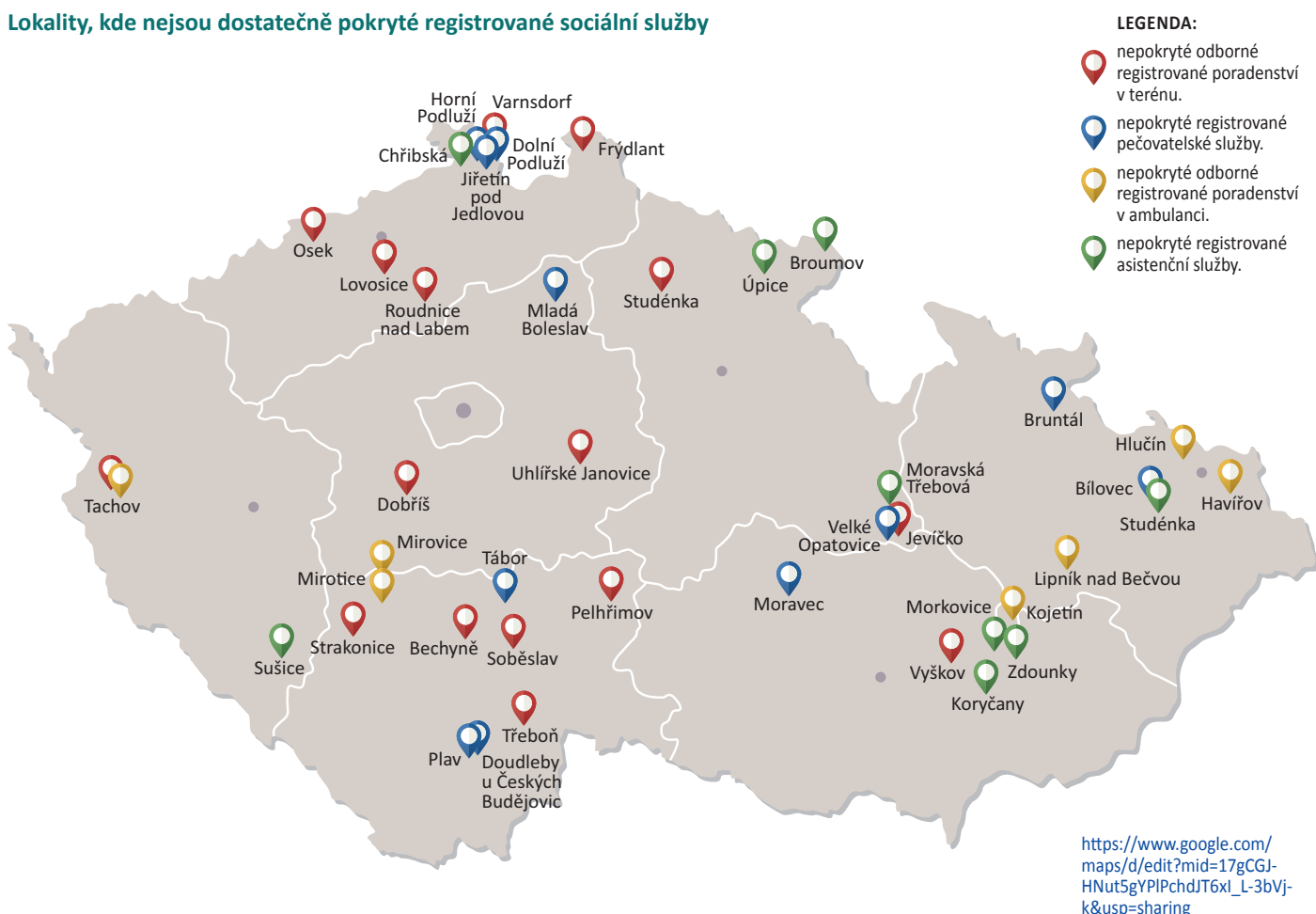
■ NEPOKRYTÉ SLUŽBY V REGIONECH A DIECÉZÍCH

Předpokládali jsme, že v rámci ČR nejsou všechny lokality pokryté všemi druhy sociálních služeb, v některých jsou nedostupné. Domníváme se, že je nutné začít plánovat systém pokrytí všech druhů sociálních služeb tak, aby byly rozmístěny dle potřeby po celé České republice.

V dotazníku jsme se našich kolegů taktéž ptali, jestli vědí ve svém okolí o místech či diecézi, **kde nejsou podle nich dostatečně pokryté registrované sociální služby**. Dotaz jsme rozdělili na čtyři části: registrované pečovatelské služby, odborné registrované poradenství v terénu, odborné registrované poradenství v ambulanci, registrované asistenční služby. Bod potřeba zřetele vyvstal u **registrovaných pečovatelských služeb, kde téměř 10 %**

34) European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, (2021). Long-term care report : trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume II, Country profiles, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/183997>

Lokality, kde nejsou dostatečně pokryté registrované sociální služby

- LEGENDA:**
- 📍 nepokryté odborné registrované poradenství v terénu.
  - 📍 nepokryté registrované pečovatelské služby.
  - 📍 nepokryté odborné registrované poradenství v ambulanci.
  - 📍 nepokryté registrované asistenční služby.

https://www.google.com/maps/d/edit?mid=17gCGJ-HNnt5gYIPchdT6xl_L-3bVj-k&usp=sharing

odpovědi poukazovalo na sice dostatečné pokrytí lokalit, ale zdůraznilo nedostatečnou kapacitu služeb.

Poznámka analytičky:

Všechny čtyři druhy služeb jsme se pokusili zakreslit do mapy – oblasti, které respondenti uváděli, byly často nepřesné, například „Mladoboleslavsko“ – na mapě to označujeme jako Mladá Boleslav. Při práci s níže uvedenou mapou je potřeba toto mít na paměti.

Zde chceme zviditelnit lokality, ve kterých chybí některé sociální služby, jak jsme se dozvěděli od kolegů. Chceme tím demonstrovat, že je skutečně nutné začít systematicky plánovat sociální služby tak, aby byly dostupné všem lidem, kteří je v daném okamžiku potřebují. Často byla zmiňována i skutečnost, že i když jsou služby například v krajském/okresním městě, tak za jejich hranice už nesahají. Další případy pak poukazují na dlouhé dojezdové vzdálenosti, kde je obtížné sociální služby zajistit.

Vzhledem k tomu, že se systém poradenství, prevence a péče dělí na 42 druhů sociálních služeb, je velmi těžké zajistit, aby byly jednotlivé druhy ve všech oblastech dostupné. Významně by pomohlo zjednodušení tohoto systému tak, aby poskytovatel volil pouze oblast poradenství, péči nebo prevenci. A k tomu formu poskytování sociální služby (terénní, ambulantní, pobytovou), a dále aby měl podle cílové skupiny, na kterou se zaměřuje, možnost zvolit základní činnosti, které bude klientům poskytovat. Domníváme se, že by toto zjednodušení významně pomohlo v rovnoměrném zajištění potřebné pomoci klientům, kteří se nacházejí v různých nepříznivých životních situacích.

■ KAZUISTIKY

1. **Klient Jan**, 35 let, s chronickým duševním onemocněním s vícečetnou diagnózou hledal bydlení v sociálních službách s pobytovou formou – chráněné bydlení / podporované bydlení (potřeba vyšší míry podpory z důvodu snížení soběstačnosti, sociální úzkosti), kapacity ve více krajích byly naplněny; tato služba, kterou potřeboval, byla tedy zcela nedostupná.
2. Příklad z odpovědi respondentů: Jsme nuceni nastavit systém slev, aby klienti, kteří naši službu potřebují, ji mohli ufinancovat, protože výše jejich příspěvku na péči neodpovídá nákladům na potřebnou docházku do služby; naše služba z podstaty řeší nepříznivou sociální situaci, kterou je zmíněná hrozba sociální izolace u všech našich klientů.
3. **Paní Karolína** se plně celodenně stará o 11letého chlapečka s mentální poruchou a potřebou odsávání tracheostomie plus má nasogastrickou sondu. Poskytovali bychom asistenci častěji, ale nemůžeme podávat stravu do pegu, jelikož je to zdravotní úkon. Vždy tedy čekáme, až budou mít kapacitně prostor zdravotníci v terénu dle žádanky od lékaře (se kterým byla komplikace, protože nechtěl zdravotní úkon předepsat). Takové rodiny to mají náročné – je nedostatek možností na zajištění péče s kombinací zdravotních úkonů. Častým problémem je, že lékaři nejsou ochotni indikovat potřebné zdravotní úkony na pomezí do terénu, což způsobuje značné problémy jak klientům, tak poskytovatelům péče.
4. **Paní Lucie** musí se svým postiženým dítětem jezdit do školy až do zařízení, které je vzdálené cca

40 km, protože v jejím okolí není poskytována potřebná služba. Častým problémem je, že potřebné služby nejsou v dané lokalitě zřízené.

■ DOPORUČENÍ

- ▶ Klient pobírá příspěvek na péči ve III. stupni a navštěvuje centrum denních služeb (CDS), které je zpoplatněné minimálně, a častěji taktéž i sociálně terapeutickou dílnu (STD), která je zdarma. Posun směrem k jeho uplatnění na chráněném či nechráněném pracovním trhu však není možný. Ideální by bylo nastavení úhrady za ambulantní služby centrálně, a to dle výše příspěvku na péči [míra dopomoci musí být stejná v CDS i v STD, terapeutické dílně (TD) i v pobytových službách]. Bylo by to pro všechny transparentní.
- ▶ Změna systému financování sociálních služeb, podpora neformálních pečujících (ti, kteří pečují dlouhodobě, nepřetržitě), zvýšení prestiže práce pomáhajících profesí – popularizace oboru.
- ▶ Lepší mzdy, lépe nastavené financování systému sociálních služeb, dlouhodobé navýšení úvazků: 24 (21 %) respondentů nějakým způsobem zmínilo potřebu změny ve financování a odměňování zaměstnanců.
- ▶ Zlepšení zdravotních úkonů na pomezí.
- ▶ Lepší služby pro cizince bez ohledu na jejich typ pobytu.
- ▶ Méně administrativní zátěže pro sociální pracovníky.
- ▶ Více míst – zvýšení kapacity stávajících služeb nebo výstavba nových služeb, lepší ohodnocení zaměstnanců.
- ▶ Zavést systém centrálního plánování sociálních služeb tak, aby byly jednotlivé druhy dostupné těm, kteří je potřebují ve všech lokalitách ČR.
- ▶ Zjednodušit systém „druhologie“ sociálních služeb tak, aby se nedělila na 35 druhů a aby byly služby pro klienty, jejich blízké a širokou veřejnost transparentní a srozumitelné a zároveň, aby jimi bylo možné pokrýt všechny regiony v České republice a staly se tak dostupné v případě potřeby.

Závěr a doporučení

Zaměření a doporučení této zprávy ve své esenci vychází ze sociálního učení katolické církve, zejména pak z principů důstojnosti a společného dobra, a to proto, že základním morálním principem pro posouzení spravedlivé společnosti je způsob, jakým se chová ke svým nejzranitelnějším členům, jejichž potřeby by měly být na prvním místě. Hlavním posláním Charity je boj proti chudobě a podpora práv a důstojnosti těch nejzranitelnějších lidí. „Jelikož je každý člověk stvořen k obrazu Božímu, má nezcizitelnou důstojnost, kterou je třeba chránit. Přístup k základním lidským právům, jako je právo na jídlo, bydlení a vzdělání, je základním předpokladem důstojného života.“³⁵

Zaopatření zranitelných členů naší společnosti, lidí v chudobě, dětí, lidí vážně nemocných

reflektuje směr, kterým se společnost ubírá a nastavuje tak podmínky pro budoucí generace našich dětí a vnoučat. Je proto důležité na nedostatky v naší společnosti upozornit, abychom se podíleli na zlepšení současné situace pro klienty Charity, ale i pro nás všechny, včetně našich dětí.

Věříme současné vládě České republiky, že k našim doporučením přihledne s nutnou vážností a nasazením při úpravě budoucí legislativy a dalších rozhodujících procesech. Považujeme také za důležité zdůraznit fakt, že aby se mohly naše služby a práce vyvíjet pozitivním směrem, je nutné věnovat jim větší pozornost a navýšit množství prostředků plynoucích do sociální sféry, čemuž by mj. přispělo navrácení 10% alokace do Evropských sociálních fondů.

■ DLUHOVÁ PROBLEMATIKA

1. Zadluženost se v ČR týká stále významného počtu obyvatel. Klienti našich poraden často nevládají plnit svoje závazky právě z důvodu vysoké zadluženosti. Řada jim přitom nemůže vůbec vejít do oddlužení z důvodu nedostatečného příjmu. Problém je také nedostatečně fungující chráněný účet, který svou složitostí odrazuje řadu lidí (v ČR ho má zřízeno pouze odhadem menší stovky lidí). Kritická je přitom vícečetná zadluženost, kdy člověk nevládá reálně nic ušetřit. V průměru až 70 % klientů našich odborných poraden je zatíženo alespoň jednou exekucí, přičemž jsme pozorovali za poslední rok 30 % nárůst v počtu klientů.

- 1.1. V souladu s evropskou směrnicí o oddlužení je třeba novelizovat insolvenční zákon tak, aby umožnil přístup do oddlužení všem, kdo chtějí svou situaci řešit, a aby se doba oddlužení zkrátila z pěti let na tři roky (viz kazuistika 2 či 3).
- 1.2. Je třeba zlepšit podmínky osob, které jsou v insolvenčním řízení, tak aby bylo možné z finančních prostředků, které jim zůstávají, žít a starat se o rodinu s dětmi. Zajistit, aby se sociální dávky počítaly až z nezabavitelné částky, a tím bylo zajištěno, že rodina bude mít dostatek prostředků na zabezpečení základních potřeb.
- 1.3. Výhledově je potřeba reformovat exekuční zákon, aby byl tento proces transparentnější a celkově přístupnější (viz princip teritoriality, náhodné přidělování případů soudem).
- 1.4. Velkým přínosem by bylo, kdyby se začaly systematicky sbírat statistické údaje o lidech v exekucích a insolvenci (na národní i evropské úrovni); to je velmi důležité pro zmapování situace a možnosti účinně reagovat.
- 1.5. Zásadně se stavíme proti návrhu exekutorů na rozšíření stávajícího systému srážek z příjmu o institut tzv. fixní srážky. Jeho smyslem je umožnit exekutorům provádění srážek i nízkopříjmovým dlužníkům, a tím prolomit zákonnou nezabavitelnou částku. Fixní srážka by postihla pouze dlužníky s legálními příjmy, a to bez ohledu na jejich výši, a zahrnovala by i invalidní a starobní důchodce (v základní variantě má činit 1 890 Kč).

■ DOSTUPNOST BYDLENÍ

2. V ČR se aktuálně nachází 150 tisíc lidí v bytové nouzi a až 1,6 milionu je v nějaké formě ohroženo ztrátou bydlení. Tato čísla rámuji naši vlastní zkušenost z praxe, kdy celých 70 % klientů, kteří hledali pomoc v nějakém typu našich charitních služeb, mělo problém dotýkající se bydlení (ať už se jednalo o dostupnost či neschopnost hradit nájem). Potíže klientů vyplývaly jednak z jejich časté zadluženosti, ale i z neschopnosti uplatnit se na trhu práce, samoty, diskriminace či limitací kognitivními schopnostmi. Až 60 % klientů se tak nacházelo v nějaké formě neuspokojivého bydlení, situace se přitom lišila lokalitou od lokality. Za poslední rok došlo k dvojnásobnému nárůstu klientů našich služeb v souvislosti s problémy v oblasti bydlení.

35) <https://www.caritas.org/who-we-are/catholic-social-teaching/>

- 2.1. Je třeba prosadit legislativní rámec na podporu dostupného bydlení.
- 2.2. Je potřeba zaměřit se na dostupnost důstojného bydlení, na které dosáhne nejen střední vrstva, ale právě i lidé zasažení či ohrožení chudobou (těch je v Česku kolem jednoho milionu).
- 2.3. Je třeba zajistit důstojné bydlení i pro lidi, kteří momentálně nemají stabilní bydlení či žijí v nevyhovujících podmínkách na ubytovnách.
- 2.4. Je potřeba navrátit 10 % alokace, tedy 270 milionů euro, zpět z Fondu soudržnosti do Evropského sociálního fondu plus (ESF+).
- 2.5. Alokace na sociální bydlení by měla tvořit alespoň 30 % celkové alokace sociální infrastruktury, včetně IROP+, REACT EU a Alokaci národního plánu obnovy. ESF+ by měly podporovat ukončení bezdomovectví prostřednictvím:
  - Housing First a Housing Led
  - Možnosti bydlení (přístupové body)
  - Systémů prevence ztráty bydlení
  - Programů zaměřených na propuštění z ústavů do samostatného bydlení

■ DÁVKOVÝ SYSTÉM

3. Vedle exekucí jsou tito lidé postiženi i fenoménem pracující chudoby, kdy si nejsou schopni vydělat řádnou práci na svoje životní potřeby. Dávky by pak měly sloužit jako funkční záchranná síť, v současném systému se ale ukazuje řada limitací (neadresnost, nedostatečnost, pozdní výplaty, složitost podávání, nedostatečné příjmy apod.). Celá situace je o to komplikovanější, že jinak dopadá na různé skupiny, přičemž zejména matky samoživitelky jsou dlouhodobě tou nejpotřebnější. V minulém roce se objevily další formy pomoci (E.ON Energie pomáhají aj.), ale zde se jedná pouze o krátkodobé a v zásadě o nesystémové řešení.

- 3.1. Pokud jde o minimální (dávkový) příjem, je třeba průběžně revidovat systém dávek tak, aby pružně reagoval na nepříznivou situaci lidí, a zároveň byl motivující pro jejich budoucí zapojení na trhu práce.
- 3.2. Je třeba zvýšit celkovou informovanost o systému dávek – dle údajů z podzimu 2023 příspěvek na dítě čerpá jen 20 % oprávněných rodin, stále málo domácností čerpá také příspěvek na bydlení (celkově má na příspěvek nárok na 20 % všech domácností).
- 3.3. Je důležité, aby systém dávek pokryl běžné výdaje jeho příjemců a umožnil důstojný život jim i celým rodinám. Dávky musejí být vypláceny adresně a bez odkladů.
- 3.4. Na evropské úrovni vidíme jako klíčové co nejrychlejší zavedení směrnice o minimálním příjmu, který by pomohl zlepšit situaci zejména v těch zemích, které mají v dávkovém systému nedostatky. Zároveň je ale třeba zajistit důstojné mzdy, tak aby byli lidé motivováni pracovat – klíčové je zde však důstojné ohodnocení za práci, aby byl odstraněn fenomén pracující chudoby.

■ RODINNÁ POLITIKA

4. Složitě situace rodin, dětí a mladistvých je třeba řešit komplexním zajištěním potřeb pro ty nejzranitelnější, protože situace rodin je navázaná jak na dostupné bydlení, tak na stabilní finanční a rodinné zázemí. Rodiny potřebují, aby byl systém podpory státu spolehlivý, transparentní a více provázaný mezi jednotlivými rezorty. Pokud vyrůstají děti a mladiství v těžkých životních podmínkách, má to vliv na jejich vzdělání a jejich život do budoucna.

- 4.1. Rozšíření terénních sociálních služeb, spolupráce rodiny, OSPOD a školy s těmito službami.
- 4.2. Zlepšení sítě SAS (navýšení kapacity) a krizových center v regionech, vytvoření sítě dostupných odborníků (psychologů atd.).
- 4.3. Spolupráce školských zařízení se sociálními službami.
- 4.4. Zajistit, aby v každé škole fungoval dětský psycholog a sociální pracovník či sociální pedagog, který by se věnoval komplexní situaci každého dítěte a rodiny.
- 4.5. Šířit programy neformální vzdělávání.³⁶
- 4.6. Přijmout připravovaný zákon o podpoře rodin a péči o ohrožené děti.
- 4.7. Zajistit adekvátní a dostupné bydlení dle počtu osob žijící v dané rodině či domácnosti pro rodiny, které si bydlení zajistit nedokážou

36) jako např. Projekty pod Do-
mem zahraniční spolupráce
[https://www.dzs.cz/program/
erasmus/vyjezdy-pobyty/
mladez-13-30-let](https://www.dzs.cz/program/erasmus/vyjezdy-pobyty/mladez-13-30-let)

■ DLOUHODOBÁ PÉČE A ZDRAVOTNÍ ÚKONY NA POMEZÍ

5. Nedostatečná provázanost sociálních a zdravotních služeb s sebou přináší obtíže, na které doplácí lidé, kteří potřebují dlouhodobou péči. Stát má povinnost zranitelným skupinám, jako jsou senioři nebo lidé se zdravotním postižením, poskytnout potřebnou oporu a systém, který by byl čitelnější pro klienty a jejich blízké. Pokud nefungují zdravotní úkony na pomezí v domácím prostředí, pak jsou lidé nuceni odcházet do pobytových zařízení, což není výhodné ani pro ně, ani pro stát kvůli větší nákladnosti, než je péče v domácím prostředí. Toto bude mít také zásadní následky na stárnoucí českou i celoevropskou populaci.

- 5.1. Změna systému financování sociálních služeb, vícezdrojové financování nastavené tak, aby měly stejné podmínky sociální služby zřízené pod příspěvkovou organizací i pod NNO.
- 5.2. Podpora a kontrola neformálních pečujících, efektivní využívání příspěvku na péči.
- 5.3. Adekvátní mzdové ohodnocení všech, kteří v sociálních službách pracují; dlouhodobé mzdové podhodnocení pracujících v sociálním sektoru způsobuje snižování kvality personálu i následně poskytovaných služeb a s ním souvisí také nedostatek personálu v mnoha lokalitách.
- 5.4. Nastavení úzké spolupráce zdravotně-sociálních služeb a dalších potřebných odborností.
- 5.5. Je nutné zvýšit informovanost o možnostech pomoci jak v oblasti péče o seniory a osoby se zdravotním postižením, tak v oblasti prevence, např. u praktických lékařů, logopedů, fyzioterapeutů a na úrovni obcí a starostů apod.
- 5.6. Upravit validitu a kontrolu případného zneužívání příspěvku na péči tak, aby se individuálně posuzovalo, jakou konkrétní podporu člověk, který o něj žádá, potřebuje. Zajistit efektivní vyřízení příspěvku na péči a jeho rychlé vyplacení po podání.
- 5.7. Navrhujeme změnit systém úhrad za péči stanovený ve vyhlášce č. 505/2006 Sb. pro jednotlivé druhy sociálních služeb poskytujících péči tak, aby bylo možné v případě, kdy klient potřebuje péči, kterou si není schopen ze svých příjmů a příspěvků na péči uhradit, mu tuto péči zabezpečit v domácím prostředí.
- 5.8. Nedostatek zdravotních sester – zvýšit konkurenceschopnost nemocnicím, a tím zajistit kvalitní personál.

■ DOSTUPNOST SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

6. Aby neklesla kvalita poskytované péče v charitních službách (ale i v sociálních službách obecně), je nutné zmapovat dostupnost sociálních služeb a jejich kapacity v České republice. Zjištění pak adekvátně reflektovat ve strategickém plánování a chybějící služby v lokalitách doplnit či rozšířit podle potřeby a reflektovat fakt, že již dnes značná část klientů na péči nedosáhne. Je také potřeba nezapomínat na pilíře sociální péče stanovené Evropskou unií a mít na paměti, že „každý občan by měl mít přístup ke kvalitním službám, jako je předškolní vzdělávání a péče, dlouhodobá péče, bydlení, vzdělávání a odborná příprava nebo zdravotní péče.“

- 6.1. Klient pobírá příspěvek na péči ve III. stupni a navštěvuje centrum denních služeb (CDS), které je zpoplatněné minimálně, a častěji taktéž i sociálně terapeutickou dílnu (STD), která je zdarma. Posun směrem k jeho uplatnění na chráněném či nechráněném pracovním trhu však není možný. Ideální by bylo nastavení úhrady za ambulantní služby centrálně, a to dle výše příspěvku na péči [míra dopomoci musí být stejná v CDS i v STD, terapeutické dílně (TD) i v pobytových službách]. Bylo by to pro všechny transparentní.
- 6.2. Změna systému financování sociálních služeb, podpora neformálních pečujících (ti, kteří pečují dlouhodobě, nepřetržitě), zvýšení prestiže práce pomáhajících profesí – popularizace oboru.
- 6.3. Lepší mzdy, lépe nastavené financování systému sociálních služeb, dlouhodobé navýšení úvazků: 24 (21 % respondentů nějakým způsobem zmínilo potřebu změny ve financování a odměňování zaměstnanců).
- 6.4. Zlepšení zdravotních úkonů na pomezí.
- 6.5. Lepší služby pro cizince bez ohledu na jejich typ pobytu.
- 6.6. Méně administrativní zátěže pro sociální pracovníky.
- 6.7. Více míst – zvýšení kapacity stávajících služeb nebo výstavba nových služeb, lepší ohodnocení zaměstnanců.
- 6.8. Zavést systém centrálního plánování sociálních služeb tak, aby byly jednotlivé druhy dostupné těm, kteří je potřebují ve všech lokalitách ČR.
- 6.9. Zjednodušit systém „druhologie“ sociálních služeb tak, aby se nedělila na 35 druhů a aby byly služby pro klienty, jejich blízké a širokou veřejnost transparentní a srozumitelné a zároveň, aby jimi bylo možné pokrýt všechny regiony v České republice a staly se tak dostupné v případě potřeby.

Zpracovali:

Jiří Vraspír a Aišvarja Eassey

pod odborným vedením Ily Kuchyňkové ze sociální sekce oddělení analytické
a advokační činnosti Charity Česká republika

Korektura a editace: Karolína Tietjenová

Grafika: Šárka Klomínková